

בשם ה' נעשה ונצליח

ספר

שערי הלכה

עם

מקור הלכה

על

הלכות בשר בחלב

ותערובות

לספרדים ואשכנזים

ע"פ רבותינו מאורי התלמוד ראשונים ואחרונים

ופסקי מרן השו"ע והרמ"א ונושאי כליו

ועד אחרוני זמנינו

מאת

הצעיר יניב גבריאל יצ"ו

שנת התשע"ה

פעיה"ק טבריה ת"ו

בעזרת החונן לאדם דעת

כתב הפלא יועץ בערך "למוד" זו"ל: ומי שחננו ה' דעת, יקבע עת לעיין בהלכה או בפוסקים בעיון ופלפול כפי שכלו... ועוד יקבע עתים ללמוד בבקיאות, ותהי ראשית למודו בדינים הנצרכים בשולחן ערוך עם כל האחרונים עד שיהיו נרשמים בדעתו לעת הצורך.

ובערך "זכיה" כתב זו"ל: אם חננו ה' רוב דעת יעשה ספר להועיל, ואם יזכה שיועיל דבריו בדור מן הדורות לאחד מיני אלף די אם לא בא לעולם אלא לדבר זה.

ובערך "תוכחה" כתב זו"ל: אם חננו ה' דעת יכתוב בספר דינים ומוסר השכל, ואף כי רבו הספרים ותורה מונחת בקרן זוית, אין דורש ואין מבקש כי אם השרידים, אע"פ כן הוא יעשה ויכתוב רובי תורתו אולי ברוב הימים ימצא מי שיטול ספרו בידו ויעשו דבריו פירות ויבנה גם הוא ממנו.

* * *

"טוב מעט בצדקה מרוב תבואות בלא משפט" (משלי טז, ח) מבאר הגר"א בזה"ל: בתורה טוב שילמוד מעט מעט בצדקה (והיינו שידע כל דבר על בריו שבוה יעשה צדקה לכ"י כמ"ש בזה"ר), מתבואת רוב ולא במשפט – ממה שיקבץ על יד הרבה, אך לא במשפט, שאין יודע הדין על בריו.

* * *

שנינו בברכות (נה.). ובנדרים (ח.); אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי: כשם שאי אפשר לבר בלא תבן כך אי אפשר לחלום בלא דברים בטלים. וידוע מאמר החכם: שכן אי אפשר לספר בלא שגיאות. לכן הנני בזה לבקש, באם יש הערות נא לשלוח לכתובת שלהלן, וזכות הרבים תהא תלויה בו.

כל הזכויות שמורות למחבר ©

ניתן להשיג את הספר בכתובת המחבר
רחוב כ"ח 1/7 טבריה
מיקוד 14364

מוסדות
"תפארת טבריא"

בנשיאות הרב דוד דרלי שליט"א
על ציון התנ"ך ר' עקיבא רח' נרכוס 1. טבריא
טל' 04-6656000 | פקס: 04-6656020

ה'תשס"ג ט"ז סיון ה'תשס"ג

הנה באו לפני ה' יוסף: כמבטא הקדוש והנבואה
היה יוסף עבדא סליטא
אגא ואינא מתעבא כיוון אשר האגא במצותו אסכמ וארמא
בשעת גלגל-האגא והצדקה אשר (אמר) מצותו (בנו)
בדיקן חברים ואן מן המעבד אף גמיעם כפן האזכרם לאון
בלפני כיוון ובעיני כיה ה' הטובה
והצדקה שמהם נעבדן למינא
אפרי איגרא ג' ק' במינו יקורמים בעצת יג' אפ'ת'נ'
מיצו אלקאה ומג'
אפ'ה הוסל אר' אצ'ק' חגור בעינינ' ית' ובורא לעצמי
יהיו אשאר אוב'ס וטובים ית' אא'ר'
ית' אר'ט' בצ' שמש' האגא אר'ס ו'אג'י
האלה אע' ה' אע'ל' גורמ' ה'צ'ס' א'א'ר'ס ו'א'ר'ס
אש'ר' ו'א'ש'ר' א'א'ר'ס
המע'ר' בע'ר' יצ'ר'ו ו'א'ק'ו' ו'א'ר'ס א'כ'ל'ס א'א'ר'ס
ג' צ'ר'י'ת' ר'א'מ'
ס'פ'ר' א'ש'ר' י'ת'

מסעוד בן שמעון

ראש ישיבת "אור אליצור"

ורב דקהל הספרדים ברמת אלחנן

בני-ברק

טל. 5704547-03

בס"ד יוסרו מן האמצע תלמוד

מתן ברכה

אני שמח בהיותי את גלגל ושל חיקט בחמטג ורבה
ברכה יעב לזכרתי אלהיך בהלכות בשר בחלב והמסתעף
לשמי ימים מקדם כשת הואנו בוילדוגע ונוו אליצור
וזים טעמו הלית הכובץ הנוקר טעמו וטעמו תיכונות
וגווי מוסיק וכוונת לטעם
כברטו ליעב והאטיק אלפיה ה עתרה והד כוננה
ייעבטו מדענתי תוצה מעוף אלה וכריאות ולמיתה
ייעבטו והקפיה יערה דהאדירה

דאהכה רבו

איתלסין לימט

מכתב ברכה

מאד שמחתי בראותי את אשר אסף וליקט בחכמה רבה
הרב יניב גבריאלי שליט"א בהלכות בשר בחלב והמסתעף
זכרתי ימים מקדם בעת לומדו בישיבתנו אור אליצור
ועתה זיכהו השיי"ת להוציא לאור כמה וכמה חיבורים
והוא מוסיף והולך בס"ד.

ברכתי שיזכה להמשיך לשבת על התורה והעבודה
ויפוצו מעינותיו חוצה מתוך שלוח ובריאות ושמחה,
ויזכה להגדיל תורה ולהאדירה.

באהבה רבה

מסעוד בן שמעון

RABBI YITCHAK SILBERSTEIN
Rabbi of Ramat Elchanan
BNEI-BRAK

יצחק זילברשטיין
רב שכונת רמת אלחנן
בני-ברק

אני מכיר ומוקיר את הרב יניב גבריאלי שליט"א
מתעבד לאילנא רברבא
באהבה
יצחק זילברשטיין
ט' ניסן תשס"ו

גם אני מצטרף לדברי הגאון רבי מסעוד שליט"א
אני מכיר ומוקיר את הרב יניב גבריאלי שליט"א
מתעבד לאילנא רברבא
באהבה
יצחק זילברשטיין

אקדמת מילין

בעזרת הבורא יתברך העונה לכל משווע

אודה ה' בכל לבב בסוד ישרים ועדה, כי גבר עלי חסדו לעסוק בהלכות חשובות אלו, ולהוציא לאור ספר זה. הספר מכיל הלכות המתאימות לכל בית ישראל, לספרדים ועדות המזרח ההולכים בעקבות מרן השו"ע, ולאשכנזים היוצאים ביד רמ"א, ולכן במקום שיש חילוק בין מרן השו"ע לרמ"א ציינו זאת בהלכה, ובמקום שאין חילוק ביניהם נכתבה ההלכה בסתם. הבאנו בספר לכל הלכה **"מקור הלכה"** מהגמרא ועד אחרוני זמנינו.

אמרו חכמינו ז"ל **בברכות** (ה): אמר רבא לרפרם בר פפא: יגיד לנו הרב מאותם דברים מעולים שאמרת משמו של רב חסדא [שהיה חמיו ורבו של רבא (רש"י יומא עה: ד"ה רב חסדא)] בדברים של בית הכנסת. אמר לו: כך אמר רב חסדא; מהו שכתוב (בתהילים פז, ב) **"אוהב ה' שערי ציון מכל משכנות יעקב"** - אוהב ה' שערים המצויינים בהלכה יותר מבתי כנסיות ומבתי מדרשות [שאינ מעלין בידן הלכה למעשה שיוצאת מן התלמוד (מהרש"א וכן יהודיע). כדשנינו **בבבא מציעא** (לג): תנו רבנן; העוסקין במקרא מדה ואינה מדה, במשנה מדה ונוטלין עליה שכו, גמרא אין לך מדה גדולה מזו. ופירש **רבינו חננאל**: התלמוד מורה ומבאר המצות כתקנו ומגיד הלכה למעשה]. וזהו שאמר רבי חייא בר אמי משמיה דעולא: מיום שחרב בית המקדש, אין לו להקב"ה בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד.

וכתבו **תלמידי רבינו יונה** (על הרי"ף ברכות דף ד ע"א) לפרש: כמו שאוהב ה' בית המקדש יותר מבתי כנסיות ומבתי מדרשות, כך אוהב השערים המצויינים בהלכה ששם קביעות התורה וההוראות בכל יום, יותר מבתי כנסיות ומבתי מדרשות שלומדים בהם לפי שעה דרשות או פסוק, מפני שמיום שחרב בית המקדש אין לו להקב"ה בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד. עכ"ל.

ומשלו רבותינו ז"ל על כך **משל** (מדרש תהלים פז) וז"ל: בכל מדינה ומדינה יש למלך פלטין אחד, למי אוהב יותר מכולן? פלטין שהוא בתוך מדינתו. כך אמר הקב"ה, אני מחבב שערי כנסיות ובתי מדרשות, ולמי אני מחבב מן הכל? לציון (מקום שיוצאת משם הלכה פסוקה), לפי שהוא פלטין שלי. [הובא בפירושו 'עיון יעקב']

לפיכך נקרא הספר בשם "שערי הלכה", משום שאוהב ה' שערים המצויינים בהלכה יותר מבתי כנסיות ובתי מדרשות כמבואר לעיל.

כתב רבינו אליעזר מגרמיזא בספר ה**רוקח** (בהקדמה): שצריך אדם לרמוז את שמו בספרו. והנה בגימטריא קטנה עולה שמי "יניב" עם הכולל לשם הספר "שערי הלכה", וכן לשם "מקור הלכה".

אמרו חז"ל ב**אבות** (פ"א מ"א); אבטליון אומר: חכמים הזהרו בדבריכם, שמא תחובו חובת גלות ותגלו למקום מים הרעים, וישתו התלמידים הבאים אחריכם וימותו, ונמצא שם שמים מתחלל. ע"כ. לכן כדי לצאת ידי חובה כלפי שמיא, הנני בזה להודיע בשער בת רבים, שלמרות שמטרת הספר היא להלכה מ"מ אינה למעשה אלא על אחריות הלומד בלבד, וכל אחד ישאל את רבו אשר הוא מורא הוראה מוסמך, ועל פיו ישק דבר.

* * *

שלמי תודה

תודתי מעומקא דליבא להורי היקרים, אשר עזרו לי רבות משחר ילדותי עד כדי מסירות נפש, למען אוכל לשקוד על דלתות תורתנו הקדושה בהשקט ובטח, ועד היום עיניהם פקוחות עלי לשמרני. ישלם ה' פעלם ותהי משכורתם שלמה מעם ה', ויאריך ימיהם בטוב ושנותיהם בנעימים בבריאות איתנה ונהורא מעליא, ופרנסה בשפע, ויזכו לראות בנחמת ציון וירושלים ולהקביל פני משיח צדקנו, אמן.

תודתי מעומקא דליבא לנוות ביתי, אשת חיל מנשים באוהל תבורך, שמסייעת לי רבות כדי שאוכל ללמוד וללמד תורתנו הקדושה בהשקט ובטח, והיא שעמדה לי להוציא ספר זה לאור. יהי רצון שבעז"ה נזכה יחד לגדל את ילדינו לתורה לחופה ולמעשים טובים וליראת ה' טהורה, ונזכה לרוות נחת מכל יוצאי חלצינו, מתוך בריאות איתנה ונהורא מעליא, אורך ימים ושנות חיים וכל טוב אמן.

יהי רצון שיהיה ספר זה לתועלת ולזיכוי הרבים, ומיגו דזכי לאחריני זכי נמי לנפשיה. ויהי רצון שנזכה כולנו לתשובה שלימה ולגאולה קרובה במהרה בימינו אמן.

המצפה לתשועת ה' ברחמים

יניב גבריאל יצ"ו

מפתח

א	עמוד	פתיחה בדין תרופות אם צריכים הכשר
יא	עמוד	פרק א' - סי' פז; בישול בשר בחלב
כט	עמוד	פרק ב' - סי' פח; להעלות בשר וחלב בשולחן אחד
לד	עמוד	פרק ג' - סי' פט; שהייה בין בשר לחלב
מד	עמוד	פרק ד' - סי' צ; דיני הכחל
נה	עמוד	פרק ה' - סי' צא; בשר וחלב שנתערבו
סח	עמוד	פרק ו' - סי' קה; איסור שנפל לתוך היתר
עט	עמוד	פרק ז' - סי' צב; בשר שנפל לתוך חלב ולהיפך
צג	עמוד	פרק ח' - סי' צג וסי' קג; נותן טעם לפגם
קיא	עמוד	פרק ט' - סי' צד; כף חלבית בסיר בשרי ולהיפך
קכ	עמוד	פרק י' - סי' צה; מאכל פרווה שנתבשל בסיר בשרי
קלז	עמוד	פרק יא' - סי' צו; מאכל שנחתך בסכין בשרי
קמו	עמוד	פרק יב' - סי' צז וסי' קח; אפית לחם עם חלב או בשר
קס	עמוד	פרק יג' - סי' צח; איסור שנתערב בהיתר
קעג	עמוד	פרק יד' - סי' צט; עצמות איסור וביטול לכתחילה
קפט	עמוד	פרק טו' - סי' ק; איסור ברייה שנתערב בהיתר
קצט	עמוד	פרק טז' - סי' קא; איסור חתיכה הראויה להתכבד
רח	עמוד	פרק יז' - סי' קב; דבר שיש לו מתירין
ריז	עמוד	פרק יח' - סי' קג; איסור עכבר
רכב	עמוד	בדין תנור מיקרוגל ופלטה - לבשר וחלב
רכח	עמוד	קיצור הלכות בשר בחלב ותערובות

פתיחה

בדין תרופות אם עריכים הכשר

א] מצות לא תעשה ועשה - שלא כדרך אכילתן והנאתן;

מצות לא תעשה;

שנינו בפסחים (כד:) אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן:

לישנא א'; כל איסורין שבתורה אין לוקין עליהן אלא דרך אכילתן. מה בא למעט? אמר רב שימי בר אשי: למעט שאם אכל חלב חי (שאינו מבושל) שפטור [משום שאין דרך לאוכלו חי].

לישנא ב'; כל איסורין שבתורה אין לוקין עליהן אלא דרך הנאתן. מה בא למעט? אמר רב שימי בר אשי: למעט שאם הניח חלב של שור הנסקל (שור שהרג אדם ונגמר דינו לסקילה שהוא אסור בהנאה) על גבי מכתו (לרפואה) שהוא פטור [משום שאין דרך הנאתו לרפואה אלא למשיחת עורות או הבערה (רש"י)]. וכל שכן אוכל חלב חי שהוא פטור (שאם הנאה שלא כדרכה פטור, כל שכן אכילה שלא כדרכה שפטור).

פירש הר"ן בחידושו (שם) החילוק בין שני הלישנות: שלישנא א' דוקא אכילה שלא כדרך אין שמה אכילה שאסרה התורה, אבל הנאה אפילו שלא כדרכה לעולם הנאה היא. ואילו שלישנא ב' כמו שאכילה שלא כדרך אין שמה אכילה שאסרה התורה, כן הנאה שלא כדרכה אין שמה הנאה שאסרה התורה.

וקיים לנו להלכה כלישנא ב', כמו שהביאה הגמרא שם (כה:) מעשה על רבינא שסך את בתו בשמן זיתים קטנים לא בשלים של ערלה, ושאל אותו מר בר רב אשי איך עושה דבר כזה, דהא כל מה שהותר לחולה רק כשיש בו סכנה?! וענה לו שעשאה שלא כדרך הנאתו.

וכן כתב הרמב"ם (בהלכות מאכלות אסורות פי"ד ה"י) כלישנא ב' וז"ל: כל האוכלין האסורין אינו חייב עליהם עד שיאכל אותן דרך הנאה. עכ"ל. וכתב עליו מרן בכסף משנה (שם) שזהו כלישנא ב' הנ"ל.

אכילת איסור שלא כדרך הנאתו

וכן כתב הרמב"ם (בהלכות יסודי התורה פ"ה ה"ח) וז"ל: אבל שלא דרך הנאתו כגון... שמשקים אותו דברים (אסורים) שיש בהם (טעם) מר מעורב עם אסורי מאכל, שהרי אין בהם הנאה לחיך, הרי זה מותר ואפילו (לחולה) שלא במקום סכנה. עכ"ל. וכן פסק מרן בשו"ע ביו"ד (סי' קנה סעי' ג).

ישנה מחלוקת במה שאמרו שאין לוקין מהתורה אלא כדרך הנאתו – שאם עשהו שלא כדרך, האם איסורו מדרבנן או איסורו מהתורה רק שאין לוקין עליו;

המגיד משנה (במאכלות אסורות פ"ח ה"ז) **והשער המלך** (שם) כתבו להוכיח מהגמרא בפסחים (כה:) שהביאה מעשה על רבינא שסך את בתו בשמן זיתים קטנים לא בשלים של ערלה, שעשאה שלא כדרך הנאתו. שהאיסור אף שלא כדרך הנאתו הוי מהתורה כדין חצי שיעור שאסור מהתורה ואין לוקין עליו, אלא שלגבי רפואה הותר מהתורה בשלא כדרך. [וכן כתב **הערך השולחן** (באו"ח סי' תסו סעי' א) להוכיח מהרשב"א (קידושין נו:): שסובר כן. וכן כתב **השדי חמד** (מערכת כ"י כלל כב) בשם הרב **קורבן אליצור** (בעי"ז ע"ג) שרוצה להוכיח גם מהרשב"א (קידושין נו:): שסובר כן.]

הלחם משנה (שם) מקשה על המגיד משנה, דהא מהגמרא (שם) משמע שאינו אסור אלא מדרבנן, שהרי אמר מר בר רב אשי: "אימור דאמור רבנן במקום סכנה, שלא במקום סכנה מי אמור?! ו"ענה לו: "מידי דרך הנאה קא עבידנא". משמע שאסור מדרבנן בשלא כדרך, ורק במקום חולי התירו חכמים.

וכן כתב **הכסף משנה** (ביסודי התורה פ"ה ה"ח) שמהגמרא שם מתבאר שכיון שאינו דרך הנאתו לא נאסר מהתורה אלא מדרבנן.

וכן דעת **התוספות** (שבועות כב: ד"ה אהתירא) **הריטב"א** (קידושין נו:): **והר"ן** (קידושין כג:): שאינו אסור אלא מדרבנן. [לעומת זאת **התוספות** בקידושין (נו: ד"ה המקדש) מכח קושייתם ויישובם נראה שסוברים שיותר לכתחילה בשלא כדרך הנאה. שכן הקשו שם: מפני מה המקדש בערלה אינה מקודשת, הרי מותר ליהנות שלא כדרך הנאתו כדאמרינן בפסחים (כד:)? ויישבו משום שאינו שוה פרוטה אלא כדרך הנאתו, ואף אם נאמר שיש בו שוה פרוטה שלא כדרך הנאתו מ"מ לא סמכה האשה דעתה על זה אלא כדרך הנאתו והוי מקח טעות. עכ"ד. רואים מדברי התוספות כאן שיותר ליהנות בשלא כדרך הנאתו. כן הקשה עליהם המשנה למלך (יסודי תורה פ"ה ה"ח) והוסיף להקשות: שמהגמרא בפסחים הני"ל מוכח ממר בר רב אשי שאסור אלא שאין מלקות, ונשאר בקושיא.

וכן כתב המרדכי (פסחים פ"ב סי' תקמה) בשם **הראב"ה** שכל איסורים שבתורה "מותר" לאוכלם שלא כדרך הנאתו. והביאם הש"ך (יו"ד סי' קנה סעי' יד) בסתם להלכה. ובשו"ת שאגת אריה (סי' עד) השיג על הש"ך איך העתיק דברי הראב"ה להלכה ולא שת לבו לדברי הפוסקים שסוברים שיש איסור, ומה שאמרו שבלא כדרך הנאתו פטור היינו פטור אבל אסור.]

וכן הקשה **המשנה למלך** (ביסודי התורה פ"ה ה"ח) על המגיד משנה: שאם היה אסור מהתורה בשלא כדרך הנאתו איך רבינא סך את בתו שלא כדרך?! והלא אין מתירים במקום חולי שאין בו סכנה אלא באיסור דרבנן, משום שבמקום חולי לא גזרו חכמים?! ועונה: שאולי סובר שכיון שחצי שיעור מותר מהתורה באופן שאינו חזי לאצטרופי, אפשר שהגמרא ברבינא מדברת באופן כזה, וכל מה שאסור חצי שיעור מהתורה היינו באופן שחזי לאצטרופי (שאם יאכל עמו עוד חצי שיעור יצטרפו יחד לכשיעור).
[ולעני"ד קשים דבריו, שהרי אין שייכות של חזי לאצטרופי בענייננו שלא כדרך הנאה?]

וכתב **הכתב סופר** (או"ח סי' קיא אות ב') הובא בשדי חמד (מערכת כ' כלל כב): שכיון שמצינו ראשונים שכתבו בפירוש שאינו אסור שלא כדרך הנאתו אלא מדרבנן, אין להתחשב במי שרוצה לפרש ראשונים אחרים שלדעתם אסור מהתורה. [וכן מה שכתב הרב קרבן אליצור שלדעת הרשב"א בקידושין (נו:): אסור מהתורה, הנה השאגת אריה (בסוף סי' עד) כתב שדעת הרשב"א בקידושין שהוא אסור מדרבנן.] ולכן העיקר להלכה כמו שכתבו בפירוש **הר"ן הריטב"א והתוספות** שאינו אסור אלא מדרבנן.
וכן כתב מרן **בכסף משנה** (ביסודי התורה פ"ה ה"ח) כנ"ל שאינו אסור אלא מדרבנן.

יוצא מכאן: שכל האיסורים של אכילה שבתורה אין חייבים עליהם אלא דרך אכילתם או הנאתם, אבל שלא כדרך אכילתם או הנאתם אינו אסור מהתורה אלא מדרבנן, ולצורך רפואה לחולה שאין בו סכנה לא גזרו חכמים ומותר, כמו שמצינו ברבינא שסך את בתו בשמן של ערלה שלא כדרך הנאתן לצורך רפואה.
וכן כתבו **הרא"ש** (פסחים פ"ב סי' ב) ו**הרמב"ם** (בהלכות יסודי התורה פ"ה ה"ח).
ופסקו להלכה **הטור והשו"ע** (יו"ד סי' קנה סעי' ג).

מצות עשה;

כתב **המשנה למלך** (ביסודי תורה פ"ה ה"ח): שנראה שכשם שבמצוות לא תעשה אמרינן שכשהתורה אמרה "לא תאכל" היינו כדרך הנאתן. כך במצוות עשה כשאמרה התורה "תאכל" (כמו במצות בליל פסח) היינו כדרך הנאתו, ובשלא כדרך לא יצא ידי חובה מהתורה.
וכן כתבו **השער המלך** (שם) ו**החיד"א** בברכי יוסף (או"ח סי' תעה סעי' ד).

ואילו **התורת חיים** (חולין קכ). כתב: שיוצאים ידי חובה אף בשלא כדרך הנאתן, משום שמצוות לאו להנאות ניתנו, ולכן אינו דומה למצוות לא תעשה.

אכילת איסור שלא כדרך הנאתו

הנה שנינו בפסחים (קטו:); אמר רבא: בלע מצה [בלא לעיסה] יצא [ידי חובת אכילת מצה], בלע מרור [בלא לעיסה] לא יצא [ידי חובת אכילת מרור, משום שצריך שיטעם טעם מרור באכילתו, ובלא לעיסה אינו טועם טעם מרור (רש"י)]. בלע מצה ומרור [יחד] ידי מצה יצא ידי מרור לא יצא (מהטעם הנ"ל).

כרכן (את המצה והמרור יחד) בסיב (הגדל סביב הדקל) ובלען - אף ידי מצה לא יצא.

פירש הר"ן (על הר"ף פסחים כה:): הטעם שאם כרכן בסיב ובלען אף ידי מצה לא יצא, משום שאין דרך אכילה בכך.

וכן פסק מרן בשו"ע (או"ח סי' תעה סע' ג): שאם כרכם בסיב ובלעו אף ידי מצה לא יצא, לפי שאין דרך אכילה בכך. עכ"ל.

מוכח מכאן שאף במצות עשה של אכילת מצה (מצוה י' בחינוך) לא יוצא ידי חובה כשאכלו שלא כדרך אכילתו. וכן כתב בתשובת המהרי"א הלוי (סי' נב) כמובא בהליכות עולם (ח"ו עמ' רמו): שמדברי השו"ע הנ"ל מבואר שאף במצות עשה לא יצא ידי חובת מצוה אם אכל שלא כדרך אכילתו כדין כרכן בסיב. וכן כתב בשו"ת חסד לאברהם (מה"ת סי' כה) כמובא בהליכות עולם (ח"ו עמ' רמו) להוכיח מהשו"ע הנזכר שאף במצות עשה צריך שיאכל כדרך אכילתו כדי לקיים את המצוה. וכן עיקר להלכה.

ב] בליעת תרופה בלא לעיסה ומציצה אם נחשב שלא כדרך אכילתו;

הנה לפי האמור לעיל: שאם בלע מצה בלא לעיסה יצא ידי חובת מצות אכילת מצה, אך אם כרך את המצה והמרור בסיב הדקל ובלען אף ידי מצה לא יצא ידי חובה - משום שאין דרך אכילה בכך. מתבאר שבליעת המאכל נחשב לדרך אכילתו, א"כ אף לצורך רפואה אסור משום שהוא כדרך אכילתו, ורק אם הוא פגום בטעם נחשב שלא כדרך אכילתו והנאתו כדין כרכן בסיב הדקל - ולצורך רפואה מותר.

וכן כתב הנו"ע ביהודה (קמא יו"ד סי' לה) שבליעת המאכל הוי דרך הנאתו, שכן כשהוא קטן דרך לבולעו, אף במצה חתיכה קטנה דרך לבולעו, ולכן נקרא דרך הנאתו. וכן הרמב"ם (במאכלות אסורות פי"א הי"א) חישב כמה אופנים שנקרא שלא כדרך הנאתו ולא חישב בולע. וכן כתב המשנה ברורה (או"ח סי' תעה סע"ק כט): שבדיעבד גם בליעה נקרא אכילה אע"פ שלא לעס ולא הרגיש טעם המצה.

לפי זה תרופה של איסור שטעמה אינה פגומה - גם אם יבלע אותה ולא ילעס או ימצוץ אותה נחשבת כדרך אכילתו והנאתו ואסורה אף לחולה שאין בו סכנה. ורק אם התרופה טעמה פגום לגמרי או שהיא מרה נחשבת שלא כדרך הנאתו ומותרת לחולה שאין בו סכנה כנ"ל.

ואילו **התורת חיים** (חולין קכ.) כתב לפרש הטעם שאמרו בלע מצה יצא ידי חובת אכילת מצה, משום שמצוות לאו להנאות ניתנו, ולכן אף שבליעת המצה אינה נחשבת כדרך הנאתן יצא ידי חובה, כיון שמצוות לאו להנאות ניתנו ואינו צריך ליהנות ממנה. עכ"ד. לפי דבריו אלו יוצא: שמותר לבולע כל איסורי תורה לצורך רפואה לחולה שאין בו סכנה, כיון שבליעה ללא לעיסה או מציצה נחשבת שלא כדרך הנאתן, ויהיה מותר אף תרופה שטעמה לשבח ואינה פגומה או מרה. כן כתב בדעתו הנודע ביהודה (קמא יו"ד סי' לה).

מ"מ **העיקר להלכה** כדעת **הנודע ביהודה**, כיון שכן יוצא מפירוש הר"ן (על הרי"ף פסחים כה:) ומרן **השו"ע** (או"ח סי' תעה סעי' ג) **והמשנה ברורה** (שם סעי"ק כט) שאם רק בלע את המצה יצא ידי חובה משום שנחשב כדרך אכילה כנ"ל.

וכן כתב הגרש"ז אויירבך זצ"ל בשו"ת **מנחת שלמה** (ח"א סי' יז): שנוקטים להלכה כדעת **הנודע ביהודה** (קמא יו"ד סי' לה) שגם בליעה ללא שום לעיסה נחשבת כדרך אכילה. **מ"מ** זהו דוקא באוכל גמור שרגילים ללעוס ולאכול, שאז אנו אומרים שגם בליעה נחשבת כדרך אכילה. מה שאין כן בדבר שלא ראוי כלל לאכילה ועומד רק לבליעה לחולים, נחשב לכו"ע שלא כדרך אכילה ומותר לחולה שאין בו סכנה. עכ"ד. וב**שמירת שבת כהלכתה** (פרק לג הערה יט) הביא היתר נוסף של הגרש"ז אויירבך: שבזמנינו רוב התרופות מרות ונפסל אפילו מאכילת כלב, ואפילו ממתיקים אותן אין זה הופך את אכילת עצם התרופה לדרך הנאה, על כן בשעת הצורך מותר לבולען. וכן כתב הגר"ע יוסף זצ"ל **בהליכות עולם** (ח"ו עמ' רמה-רמו): שתרופות בקאפסולות אף באיסור גמור וטעמו יפה, אם שותהו נחשב שלא כדרך, וכמו שכתב בתשובת **מהרי"א הלוי** (סי' נב).

וכן כתב בשו"ת **ציץ אליעזר** (ח"ו סי' טז) הגרא"י וולדינברג: שתרופות שעברו עיבוד כימי או שבתהליך הייצור נתייבשו המרכיבים האסורים לגמרי – מותרים לחולה שאין בו סכנה, ואפילו אם לאחר שנפגם לגמרי חזר ותיקנו בדברים המתבלים מותר, משום שאינו חוזר יותר לאיסורו והוא שלא כדרך הנאתו, וכן כתב **החוות דעת** (ביו"ד סי' קג בבאורים סעי"ק א').

וכן אמר לי הרב **דוד פחימה** שליט"א: שתרופות מצד שהם מרים הוי שלא כדרך הנאתן. וכן כתב בשו"ת **משנה הלכות** (ח"ה סי' עה) הג"ר מנשה קליין: כדורים שאינם ראויים לאכילה כגון אספירין וכיוצא בהם, שהם מרים מצד עצמן ופקע מהם שם מאכל והאיסור פקע מהם, מותר ללקחם אפילו לחולה שאין בו סכנה, אם הוא צריך לדבר הרבה, ועוד שהוא פחות מכשיעור. אבל כדורים ורפואות שהם טובים למאכל ושתיה אין ללוקחם לחולה שאין בו סכנה (כשאינן הם כשרים).

אכילת איסור שלא כדרך הנאתו

וכן כתב הגר"מ שטרנבוך שליט"א בספרו **אורחות הבית** (פרק רביעי עמ' כט) : תרופות אפילו אם מעורב בהם דברים שאסורים באכילה, רובם אין בהם טעם, וכיון שאין האדם בולעם להנאתו נחשב זה שלא כדרך הנאתו, וגם החומר שמקורו מן החי נתייבש לפני כן עד שפקע איסורו, ולכן אין בזה איסור.

בשו"ת **האלף לך שלמה** (חיו"ד סי' רב) להגר"ש קלוגר כתב להתיר לשתות איסור לרפואה מכמה טעמים :

- א. אם הוא מר ומאוס לאכילה, הוי שלא כדרך הנאה.
- ב. כל חולי שבפנים נחשב ליש בו סכנה, דמי יודע מהו הכאב בדיוק וכל דברי הרופאים הוא מפי אומדנא הנראה, ואין לעמוד על דבריהם להקל בסכנת נפשות. [אבל במיחוש בעלמא או חולשה אינו חל היתר זה.]
- ג. כשחצי שיעור הוא אף שאסור מהתורה, נראה שמותר לחולה שאין בו סכנה, דחצי שיעור קל מאיסור דרבנן, כדמוכח בש"ך (יו"ד סי' רלט) שעל חצי שיעור חלה שבועה ואילו באיסור דרבנן לא חלה שבועה. א"כ כיון שבאיסור דרבנן התירו במקום חולי שאין בו סכנה, כל שכן בחצי שיעור מותר לחולה שאין בו סכנה. נוכן מוכח בחינוד (מצוה שיג) וכן כתב בדעתו המנחת חינוך (שם אות ה')

[הגר"ע יוסף זצ"ל בהליכות עולם (חיו"ע עמ' רלט) העיר על דברי הגר"ש קלוגר (בטעם ג' הני"ל) שכתב שחצי שיעור קל מאיסור דרבנן. שהרי הרמב"ם (בהלכות שביית עישור פ"ב ה"ג) כתב שהאוכל או שותה פחות מהשיעור אינו חייב כרת, אע"פ שהוא אסור מהתורה ומכין אותו מכת מרדות. רואים מכאן שחצי שיעור חמור מאיסור דרבנן דהא מכין אותו מכת מרדות.

והראיה שהביא מהש"ך, אינה מוסכמת, דהא בשו"ת קול אליהו (ח"א יו"ד סי' יב) ובשו"ת בכורי יעקב (חאו"ח סי' ה) כתבו שאין דעת מרן השו"ע כן. ועוד שהמהר"ם בן חביב בשו"ת קול גדול (סוסי" נט) הביא בשם אחרונים שחולקים על הש"ך שהביא בשם הרלב"ח.

אבל בנידון דידן יש מקום להקל בחצי שיעור בחולה שאין בו סכנה כהגר"ש קלוגר. שהרי כתב הרא"ה בספר החינוך (מצוה שיג) להתיר לחולה שאין בו סכנה בחצי שיעור, ומבואר בשו"ת הרב"ז (ח"א סי' יא אות ד') דהא קיימ"ל שחצי שיעור אסור מהתורה משום דחזי לאצטרופי (יומא עד.), והסביר החכם צבי (בסי' פו) שהטעם משום שחשוב לו האוכל כיון שהוא בריא לפיכך יש מקום לחשוש, אבל בחולה שאין בו סכנה האוכל פחות מכשיעור הוא משום שהוא חלש הרבה ואינו אוכל לתיאבון, ואף רבי יוחנן יודה שחצי שיעור מותר מהתורה לחולה שאין בו סכנה. עכ"ד.

המשנה למלך (ביסודי התורה פ"ה ה"ח) והכתב **סופר** (באו"ח סוסי" קיא) כתבו: דחצי שיעור כיון דחזי לאצטרופי למלקות, ודאי דלא שרינן ליה לחולה שאין בו סכנה.

ובערך השולחן (או"ח סי' תסו סעי' א) הביא מה שכתב **הפרי חדש** (שם) שגם בחצי שיעור לא הותר לחולה שאין בו סכנה.

על כל פנים אף הגר"ש קלוגר נסוג אחור בסוף דבריו שלא לסמוך על הטעם הזה לבד אלא בצירוף שאר הטעמים. וכן הגר"ע יוסף זצ"ל נוקט כן לדינא בצירוף שאר הטעמים. [

שמעתי ממו"ר עט"ר הג"ר **מסעוד בן שמעון** שליט"א שאמר לנו בישיבה: שמאחר שהכדורים הדרך אכילה שלהם היא בבליעה בלא לעיסה ואכילה, הוי כדרך אכילה ואסור. וגם אם נאמר שאין זו דרך אכילה, זה טוב לגבי תרופות שחכמים לא גזרו בחולה שאין בו סכנה כשאינו דרך אכילה, אבל החומרים ששמים כהיום בכדורים שהם מקשים את התרופה להיעשות כדור, זה אינו תרופה ולכן צריך לבדוק בכשרותו.

וכן כתב הגר"מ שטרנבוך שליט"א בספרו **אורחות הבית** (פרק רביעי עמ' כט): תרופות אנטיביוטיקה הניתנת בקפסולה, ראוי לפתוח ולא לבלוע השפופרת שהיא מדברים האסורים. אבל הרופאים דעתם לבלוע עם קפסולה שמועיל יותר, ובמקום צורך אין להחמיר.

ג] לערב דבר מר בתוך איסור לכתחילה לצורך רפואה;

כתב **הרמב"ם** (יסודי התורה פ"ה ה"ח) וז"ל: אבל שלא דרך הנאתן כגון... שמשקים אותן דברים (אסורים) שיש בהם טעם מר מעורב עם אסורי מאכל, שהרי אין בהם הנאה לחיד, הרי זה מותר ואפילו (לחולה) שלא במקום סכנה. עכ"ל.
וכן כתב מרן **בשו"ע** (יו"ד סי' פד סעי' יז) שרץ שרוף מותר לאוכלו משום רפואה, דעפרא בעלמא הוא. עכ"ל.

משמע מלשונם שכבר היה בהם טעם מר או שהוא שרץ שרוף, שהם לשונות של דיעבד.

ואילו **המרדכי** (בפסחים פ"ב סי' תקמה) כתב: מעשה בא לידי ושאלוני מהו לשרוף שרץ אחד טמא ולשתות האפר לרפואה? והשבתי: דמותר דכל הנשרפין אפרן מותר.
וכן כתבו: **האיסור והיתר** (כלל לב סי' יט) וה**אורחות חיים** (הלכות איסורי מאכלות סי' לט).
וכן כתב **הרמ"א** להלכה בהג"ה (יו"ד סוף סי' קנה): מותר לשרוף שרץ או שאר דבר איסור ולאוכלו לרפואה, אפילו חולה שאין בו סכנה. עכ"ל.

והנה אף **הרמב"ם** (בהלכות מאכלות אסורות פ"ד הל' י"א) כתב: כל האוכלין האסורין אינו חייב עליהם עד שיאכל אותן דרך הנאה... כיצד? הרי... שעירב דברים מרים כגון ראש ולענה לתוך יין נסך או לתוך קדרה של נבלה ואכלן כשהן מרים... הרי זה פטור. עכ"ל.
מבואר ברמב"ם שהוא הדין בלכתחילה שעירב דברים מרים לתוך האיסור ואכלן כשהוא מר הרי זה פטור.

וגם מרן **בבית יוסף** (יו"ד סוף סי' פד) הביא דברי האורחות חיים הנ"ל שמוותר לשרוף שרץ ולאוכלו משום רפואה דעפרא בעלמא הוא. והביאו להלכה בשו"ע (יו"ד סי' פד סעי' יז) אלא ששינה מלשון האורחות חיים שכתב בלשון לכתחילה.

אכילת איסור שלא כדרך הנאתו

וכבר העיר עליו החקרי לב (ח"א יו"ד סי' מה) כמובא בהליכות עולם (ח"ו עמ' רמז): למה שינה מרן השו"ע מלשון האורחות חיים שכתב בלשון של לכתחילה.

להלכה הסיקו האחרונים: שלצורך רפואה מותר לשרוף שרץ לכתחילה ולאכול את האפר שלו. כן כתבו: **הכף החיים** (יו"ד סי' פד סעי"ק קע) ו**ההליכות עולם** (ח"ו עמ' רמח).

כתב **הבן איש חי** (ש"ש פרשת אמור סעי' א): חלב של בהמה טמאה אסור באכילה מהתורה, משום שכל היוצא מן הטמא טמא (כדשנינן בבכורות ו: וכן פסק הרמב"ם בהלכות מאכלות אסורות פ"ג ה"א). הילכך חולה שאין בו סכנה אין לו לשתות חלב אתון לרפואה, רק אם הוא חולה שיש בו סכנה שמותר (מפני פיקוח נפש שדוחה את כל האיסורין). עכ"ד.
וכתב הגר"ע יוסף זצ"ל **בהליכות עולם** (ח"ו עמ' רכ): שאם נתן דבר מר בחלב אתון גם חולה שאין בו סכנה יכול לשתות ממנו, כיון דהוי שלא כדרך הנאתו שאין איסורו אלא מדרבנן, ובמקום חולי לא אסרו חכמים.

ד] ברין בשר בחלב שלא כדרך אכילתו והנאתו:

שנינו **בפסחים** (כד): אמר אביי: הכל מודים בכלאי הכרם שלוקין עליהן אפילו שלא כדרך הנאתו. מה הטעם? משום שלא כתוב בהם [איסור בתורה בלשון] אכילה. [אלא בלשון קידוש, שנאמר (דברים כב, ט) "לא תזרע כרמך כלאים פן תקדש וכו'", "פן תקדש" – שנינו בקידושין (ו:)] אמר חזקיה מלשון 'פן תוקד אש', פירש רש"י (כאן) דמשמע לא תהנה ממנו אלא תשרפנו, ופן לאו הוא. ע"כ. כתב השפת אמת: לפיכך שינתה התורה ולא כתבה בהם לשון אכילה כמו בחמץ, כדי ללמדנו שחייב בהם אף שלא כדרך.]

ומסיקה הגמרא שם (כה). שלאביי גם בבשר בחלב לוקין עליו אפילו שלא כדרך הנאתו, משום שלא כתוב בו [איסור בתורה בלשון] אכילה (כמו בחמץ).

וכן כתב **הרמב"ם** (בהלכות מאכלות אסורות פ"ד ה"י) וז"ל: כל האוכלין האסורין אינו חייב עליהם עד שיאכל אותן דרך הנאה, חוץ מבשר בחלב וכלאי הכרם לפי שלא נאמר בהן אכילה, אלא הוציא איסור אכילתן בלשון אחרת בלשון בשול ובלשון הקדש [כדן] לאסור אותן ואפילו שלא כדרך הנאה. עכ"ל.

וכן כתב **הרמב"ם** (בהלכות יסודי התורה פ"ה ה"ח) וז"ל: אבל שלא דרך הנאתו כגון... שמשקים אותו דברים (אסורים) שיש בהם (טעם) מר מעורב עם אסורי מאכל, שהרי אין בהם הנאה לחיד, הרי זה מותר ואפילו (לחולה) שלא במקום סכנה. חוץ מכלאי הכרם ובשר בחלב שהן אסורין אפילו שלא דרך הנאתו, לפיכך אין מתרפאין בהן אפילו שלא דרך הנאה אלא במקום סכנה עכ"ל.

וכן פסק מרן בשו"ע (יו"ד סי' קנה סעי' ג): בשאר איסורים מתרפאים במקום סכנה, אפילו דרך הנאתן. ושלא במקום סכנה כדרך הנאתן אסור, שלא כדרך הנאתן מותר, חוץ מכלאי הכרם ובשר בחלב שאסורים אפילו שלא כדרך הנאתן אלא במקום סכנה.

כתב החוות דעת (יו"ד סי' קג סעי"ק א בביאורים): מדברי השו"ע (יו"ד סי' צג וסי' קג) והפוסקים מוכח שבכל איסורים אפילו בבשר וחלב וכלאי הכרם נותן טעם לפגם מותר, מזה שלא חילקו וכתבו בסתם כל דבר שטעמו פגום אינו אוסר (כמבואר בפרק ח' עיי"ש). והכרתי ופילתי (בסי' פז סעי"ק ד, טו בפלתי) כתב שבבשר בחלב נותן טעם לפגם אסור, כיון שלוקין בבשר בחלב אפילו שלא כדרך הנאתן כמבואר בפסחים וכו' עיי"ש. וזה ודאי אינו, שהרי בכלאי הכרם גם כן לוקה שלא כדרך הנאתו ונותן טעם לפגם מותר – כדמוכח בע"ז דף סח. [ובמסכת ערלה (פ"ב מ"ט)].

אלא ודאי נותן טעם לפגם ושלא כדרך הנאתו הם שני ענינים ומשתי מקראות שונות נלמדות, שלא כדרך הנאתן - היינו שאכלו חי או שעירב בתוכה דבר מר, ומהמקרא "לא יאכל" נלמד שצריך שיאכל כדרך הנאתן כמבואר בפסחים דף כו וברמב"ם פ"ד מהלכות מאכלות אסורות. וגוף האיסור לא הותר, ולכן אם חזר ותיקנו לאיסור כגון שלקח מתוכו הדבר המר או שמיתק אותו – חזר לאיסורו. בזה אמרו שכיון שבבשר בחלב לא כתוב בו במקרא לשון אכילה לכן לוקה גם באופן שעירב לתוכו דבר מר והוי שלא כדרך הנאתו. אבל כשגוף האיסור נסרח פקע ממנו האיסור מכל וכל, ולכן אפילו אם חזר ותיקנו בדברים המתבלים אינו חוזר לאיסורו ומותר, כיון שכבר פרח ממנו האיסור ונעשה כעפר. ונלמד ממקרא אחר שנבלה שאינה ראויה לגר אינה קרויה נבלה.

ואף שבנותן טעם לפגם אם פוגע בתחילה ולבסוף השביח אסור (כמבואר בפרק ח' סעי' ג עיי"ש), היינו משום שהוא פגם כל שהוא ולא נפגם לגמרי, ולכן לא יצא האיסור ממנו רק שאין אוסר התערובת כיון שלא נוח לו בטעם זה, ומשום כך כשהשביח חוזר לאיסורו. אבל כשגוף האיסור נפגם לגמרי יצא האיסור ממנו לגמרי, והוא נלמד מהמקרא שנבלה שאינה ראויה לגר, ואם תאמר שמשם נלמד גם כשלא נפגם לגמרי, א"כ לא צריך מקרא לזה שהרי בלאו הכי מותר משום שהוא שלא כדרך הנאתו.

ולזה הרמב"ם בפ"ד מהלכות מאכלות אסורות כשסיים; שבשר בחלב וכלאי הכרם אסורים אפילו שלא כדרך הנאתן. לא כתב רק כשעירב לתוכו דבר מר ולא כשנפגם לגמרי, וכן לא כתב בסתם שבשר בחלב וכלאי הכרם אסור, שהיינו יכולים לומר שלא חילק בדבר ולכן אפילו כשנפגם לגמרי אסור. על כן נראה שסובר הרמב"ם שאפילו בבשר בחלב וכלאי הכרם מותר כאשר נפגם לגמרי האיסור. עכ"ד.

לפי זה יוצא לנו היתר בתרופות, אפילו אם יהיו הרכיבים שלהם מאיסור בשר בחלב וכלאי הכרם, כיון שנפגמו לגמרי ופקע איסורו לגמרי, כמו שכתב בשו"ת **אחיעזר** (ח"ג סי' לא) שעל ידי הפרדת הכימי נתיבש לגמרי, וכן הראה לו רופא כימי שמתביש והוה כעץ בעלמא, ונפסל מתורת אוכל לגמרי ופקע איסורו לגמרי.

אכילת איסור שלא כדרך הנאתו

וכן כתב בשו"ת **ציץ אליעזר** (ח"ו סי' טז): שתרופות שעברו עיבוד כימי או שבתהליך הייצור נתייבשו המרכיבים האסורים לגמרי – מותרים לחולה שאין בו סכנה, ואפילו אם לאחר שנפגם לגמרי חזר ותיקנו בדברים המתבלים מותר, משום שאינו חוזר יותר לאיסורו.

וכן כתב בשו"ת **משנה הלכות** (ח"ה סי' עה): כדורים שאינם ראויים לאכילה כגון אספירין וכיוצא בהם, שהם מרים מצד עצמן ופקע מהם שם מאכל והאיסור פקע מהם, מותר ללקחם אפילו לחולה שאין בו סכנה, אם הוא צריך לדבר הרבה, ועוד שהוא פחות מכשיעור. אבל כדורים ורפואות שהם טובים למאכל ושתיה אין ללוקחם לחולה שאין בו סכנה (כשאין בהם כשרות).

וכן כתב הגר"מ שטרנבוך שליט"א בספרו **אורחות הבית** (פרק רביעי עמ' כט): תרופות אפילו אם מעורב בהם דברים שאסורים באכילה, כיון שהחומר שמקורו מן החי נתייבש לפני כן עד שפקע איסורו, לכן אין בזה איסור.

ועוד יש לצרף טעם נוסף להיתר, לפי מה שכתב בשו"ת **האלף לך שלמה** (חיו"ד סי' רב) להתיר לשתות איסור לרפואה מכמה טעמים, וביניהם: כל חולי שבפנים נחשב ליש בו סכנה, דמי יודע מהו הכאב בדיוק, וכל דברי הרופאים הוא מפי אומדנא הנראה, ואין לעמוד על דבריהם להקל בסכנת נפשות. [אבל במיחוש בעלמא או חולשה אינו חל היתר זה.]

עד כאן דברי פתיחה

פרק א'

בישול בשר בחלב

[יורה דעה סי' פז]

א. כתוב בתורה (שמות כג, יט; שם לד, כו; דברים יד, כא): "לא תבשל גדי בחלב אמו" ג' פעמים, אחד לאיסור בישול, ואחד לאיסור אכילה, ואחד לאיסור הנאה (א). והוציא אכילה בלשון בישול, לומר שאינו אסור מן התורה אלא דרך בישול, אבל מדרבנן אסור לאוכלו בכל ענין (ב). גדי לאו דוקא, דהוא הדין שור, שה ועז. וכמו שתירגם אונקלוס: לא תיכלון בשר בחלב. ולא שנא בחלב אמו, ולא שנא בחלב אחרת, אלא שדיבר הכתוב בהווה (ג). שכן היה הדרך לבשל גדיים בחלב אימם (ד).

ב. צלייה וטיגון - יש אומרים: שהוא בכלל בישול שאסרה התורה בבשר בחלב (ה). ויש אומרים: שאינו בכלל בישול (ו). ויש מחלקים: צלי בכלל בישול (ז), וטיגון אינו בכלל בישול (ח).

מקור הלכה

(א) חולין (קטו): דבי רבי ישמעאל תנא.

(ב) רשב"א בתורת הבית הקצר (בית ג' שער ד' דף פד ע"ב), טור ושו"ע (יו"ד סי' פז סעי' א).

(ג) טור ושו"ע (שם סעי' ב).

(ד) רשב"ם (שמות כג, יט), בן איש חי (שי"ש בהעלותך סעי' א).

(ה) רש"י (דברים טז, ז), דברי חמודות (על הרא"ש חולין פ"ח אות רלו), פרי חדש (יו"ד סי' פז סעי"ק ב), כרתי ופלתי (בפלתי סעי"ק ב'), יד יהודה (שם בקצר סעי"ק ב, ובארוך סעי"ק א), חכמת אדם (כלל מ סעי' א), מחזיק ברכה (סי' פז סעי"ק יד'), בן איש חי (שי"ש בהעלותך סעי' יג).

(ו) רש"י ותוס' (סנהדרין ד סוע"ב ד"ה דרך בישול), מאירי (חולין קח.), מהר"ם שי"ף (סוף מסכת חולין), פרי תואר (יו"ד סי' פז סעי"ק ג), חוות דעת (חלק הביאורים - סימן פא סעי"ק א), ערוך השולחן (יו"ד סי' פז סעי' יא).

(ז) רש"י (דברים טז, ז).

ג. כבישת או מליחת בשר בחלב יחד, אינו נאסר אלא מדרבנן לאוכלו, אבל בהנאה מותר (ט).

ד. בשר בחלב שנתבשלו יחד ונאסרו באכילה ובהנאה צריך לקוברן, ואפרו אסור כאפר כל הנקברין (י). מכאן נלמד שאין לשורפן, דאילו היה טעון שריפה הרי נעשה מצותו כיון שנשרף והיה אפרו מותר, אך כיון שאפרו אסור הרי נמשך איסורו לעולם ולא מועיל לו אלא קבורה (יא). וכן אפשר לזורקן לבית הכסא או להשליכו לנהר הגדול באופן שיתאבד, ואסור ליתנו לגוי או אפילו לכלב שאינו שלו (יב).

ה. איסור בשר בחלב מהתורה אינו נוהג אלא בבשר בהמה טהורה בחלב בהמה טהורה, אבל בשר טהור בחלב טמא, או בשר טמא בחלב טהור, אינם אסורים מהתורה משום בשר בחלב, ולכן מותרים בבישול ובהנאה (יג). ובאכילה אסורים מהתורה משום בשר טמא או חלב טמא (יד).

מקור הלכה

(ח) רש"י ותוס' (סנהדרין ד סוע"ב ד"ה דרך בישול), מאירי (חולין קח.), מהר"ם שי"ף (סוף מסכת חולין). **סולת למנחה** (מובא בסוף תורת חטאת – כלל פה דין ג') ופרי מגדים (יו"ד משבצות זהב סי' פז סע"ק א), ובכך מתורצת קושיית הפרי תואר (יו"ד סי' פז סע"ק ג) על רש"י, שבחומש פירש שצלי אש בכלל בישול, ואילו במסכת סנהדרין פירש שטיגון אינו בכלל בישול. דלפי האמור יש לחלק בין צלי אש לטיגון.

(ט) האגור (סי' אלף רנד) בשם המרדכי (ע"ז סי' תתכח), שו"ע (סי' צא סע' ח), ש"ך (סי' פז סע"ק ב).

(י) רמב"ם (הלכות מאכלות אסורות פ"ט ה"א), אורחות חיים (הלכות איסורי מאכלות אות עב'), כל בו (סימן קו).

(יא) קרית ספר (הלכות מאכלות אסורות פרק ט').

(יב) פרי מגדים (שפתי דעת סע"ק ג), חכמת אדם (כלל מ סע' ב), בן איש חי (שי"ש בהעלותך סע' ג).

(יג) משנה בחולין (קיג.), טור ושו"ע (סי' פז סע' ג).

(יד) בית יוסף (סי' פז סע' ג).

ו. בשר חיה ועוף בחלב אינו אסור מן התורה, שנאמר "לא תבשל גדי בחלב אמו" ג' פעמים, פרט לחיה ועוף ובהמה טמאה (טו). ולכן בשר חיה ועוף אפילו בחלב טהורה אינו אסור באכילה אלא מדרבנן, ולכן מותר בבישול ובהנאה (טז). והטעם שאסרו חכמים; כדי שלא יפשעו העם ויבואו לידי איסור בשר בחלב של תורה ויאכלו בשר בהמה טהורה בחלב בהמה טהורה (יז).

ז. בשר בחלב אשה אע"פ שמעיקר הדין מותר, מ"מ מפני מראית העין אסור לבשלו וכל שכן לאוכלו. ואם נפל לתוך התבשיל בטל, ואין צריך שיעור ששים כנגדו (יח). ומה שהתירו בבישול בשר בהמה טמאה בחלב (כנ"ל סע' ה) אינו אלא מעיקר הדין, אבל משום איסור מראית העין לא דיברו (יט). לפי זה הוא הדין בבישול בשר חיה ועוף בחלב שאע"פ שמעיקר הדין מותר (כנ"ל סע' ו), מ"מ מפני מראית העין אסור לבשלו וכל שכן לאוכלו (כ). ובהנאה אחר שנתבשל, אין ראוי להחמיר לאבד ממון ישראל, אלא אם נודמן שנתבשל בשר עוף או חיה בחלב ימכרנו לגוי (כא). אבל בישול בשר חיה ועוף בחלב אישה; לדעת מרן השו"ע אסור מפני מראית העין (שכן מרן לא חילק בבשר), וכל שכן לאוכלו. ולדעת הרמ"א מותר אפילו לאוכלו (משום דהוי תרי דרבנן לקולא) (כב). מיהו לצורך רפואה אפילו לחולה שאין בו סכנה מותר לבשל בשר חיה ועוף אפילו בחלב בהמה טהורה (כג).

מקור הלכה

(טו) משנה בחולין (שם) לפי רבי עקיבא.

(טז) רמב"ם (הלכות מאכלות אסורות פ"ט ה"ד), רא"ש (חולין פ"ח ס"י נא) ושכן פסק הרי"ף (חולין מב:), רשב"א בתורת הבית הקצר (בית ג' שער ד' דף פד ע"ב), טור ושו"ע (סי' פז סע' ג).

(יז) רמב"ם (שם).

(יח) שו"ת הרשב"א (ח"ג סי' רנו), בית יוסף ושו"ע (סי' פז סע' ד).

(יט) שו"ת הרשב"א (שם), רמ"א בהג"ה (סי' פז סע' ד), מחזיק ברכה (שם סע"ק ח), כה"ח (שם סע"ק לב), בא"ח (ש"ש בעלותך סע' ה). ובזה מתורצת קושיית הרמ"א בדרכי משה (שם סע"ק ב) שהרי אפילו בחלב בהמה טמאה מותר לבשל ונשאר בצ"ע. וכן העירו החיד"א

ח. בשר בחלב שקדים אע"פ שמעיקר הדין מותר, מ"מ מפני מראית העין אין לבשלו אלא אם כן מניח אצל החלב שקדים. ואין חילוק בין בשר עוף לבשר בהמה (כד). ויש אומרים שבבשר עוף אין צורך להקפיד להניח אצל החלב שקדים מפני מראית העין (משום דהוי תרי דרבנן לקולא) (כה). לכן בבשר עוף לכתחילה יש להניח אצל החלב שקדים, ורק בדיעבד אם אין לו שקדים או אי אפשר לו להניח או עבר ועשה אינו מעכב האכילה בשביל זה (כו).

מקור הלכה

במחזיק ברכה (שם סע"ק ח) והגר"ע יוסף זצ"ל בשו"ת יביע אומר (ח"ו יו"ד סי' ח אות ב'); דנראה שלא ראה הרמ"א דברי הרשב"א במקורו, אלא מתוך מה שהביא מרן בבית יוסף בקצרה. ובזה מתורץ תמיהתו של ערוך השולחן (סעי' ט) על הפרי מגדים (במשב"ז סע"ק א) שכתב לאסור בישול בשר בחלב דרבנן משום מראית העין, דמניין לו לחדש דבר נגד אבות העולם, ובוודאי דכל בשר בחלב דרבנן מותר בבישול. הנה לפי הרשב"א בתשובה הנ"ל אינו קשה על הפרי מגדים כלל.

(כ) ש"ך (סי' פז סע"ק ח), ט"ז (שם סע"ק ה), פרי מגדים (שם במשבצות זהב סע"ק ד-ה) שכן הוא דעת הרמ"א, בן איש חי (ש"ש בהעלותך סעי' ו).

(כא) בן איש חי (ש"ש בהעלותך סעי' ו).

(כב) ש"ך (שם), ט"ז (שם סע"ק ד) ופרי מגדים (שם), כף החיים (שם סע"ק לו).

(כג) ט"ז (שם סוף סע"ק ה'), חכמת אדם (כלל מ' אות ד'), ערוך השולחן (שם סוף סעי' יז), כה"ח (שם סע"ק לג), בן איש חי (ש"ש בהעלותך סעי' ה).

(כד) כן נראה דעת הרשב"א ושו"ע כנ"ל בסעיף ז' בדין בשר בחלב אשה, וכן כתב הש"ך (סי' פז סע"ק ח) בדעתם, וכתב עוד (שם סע"ק ו) שכן כתב במפורש הרש"ל, ושכן הסכימו האחרונים, וכן נראה לדעתו עיקר. וכן כתב ערוך השולחן (שם סעי' טז): שנכון להחמיר גם בעוף כיון שיש אוסרין.

(כה) הרמ"א בהג"ה (סי' פז סעי' ג), הלבוש (שם סעי' ד), פרי חדש (שם סע"ק ז), כרתי ופלתי (שם סע"ק ז).

(כו) ט"ז (שם סע"ק ד), פרי תואר (שם סע"ק ט), כף החיים (שם סע"ק כה-כו). והפתחי תשובה (שם סע"ק י) וכף החיים (שם סע"ק כח) כתבו: שכל מה שהצריכו לכתחילה להניח שקדים אצל החלב בבשר עוף מפני הרואים, היינו בסעודות גדולות שיש מראית

ט. בשר בחלב המעושן [שהתחממו בעשן (פרישה סי' פו סעי' ט)] והמבושל בחמי טבריא וכיוצא בהן הוא ספק דאורייתא ולכן אין לוקין עליו ואסור באכילה ובבישול ובהנאה (כז).

י. אסור מדרבנן לאכול בשר בחלב מתה [היינו שיצא ממנה חלב אחר שחיטתה, נקרא בגמרא (חולין קיג:) חלב שחוטה] או בחלב זכר משום בשר בחלב (כח). ומותר בבישול ובהנאה (כט). מ"מ לכתחילה יש לאסור בבישול (ל) משום מראית העין (לא) ואין חילוק בזה בין בשר עוף לבשר בהמה (לב). ולדעת הרמ"א (כנ"ל בסע' ז-ח) רק בבשר בהמה טהורה יש לאסור משום מראית העין (דהוי חד דרבנן), אבל בשר בהמה טמאה חיה ועוף מותר (משום דהוי תרי דרבנן לקולא).

מקור הלכה

עין, אבל בביתו מותר. אך מסתימת הפוסקים הנ"ל משמע שאין חילוק, וכן נראה לענ"ד עיקר, שכן יכולים בני הבית ללמוד מזה הלכה למעשה אף בסעודות גדולות ולא ידעו שיש חילוק בדבר.

(כז) **ירושלמי נדרים** (פ"ו ה"א דף כ ע"א), ספק שלא נפשט ובשל תורה הולכים לחומרא ואסור. **רמב"ם** (הלכות מאכלות אסורות פ"ט ה"ו), **מגיד משנה** (שם), **טור ושו"ע** (סי' פז סעי' ו), **פרי תואר** (שם סעי' יד).

(כח) **רמב"ם** (שם), **טור ושו"ע** (שם).

(כט) **ערוך השולחן** (שם סעי' כו), **פרי תואר** (שם סעי' יד), **מעדני השולחן** (שם סעי' מו). ומה שכתבו הרמב"ם והשו"ע בלשון בישול, כבר כתבו הרב המגיד (הלכות מאכלות אסורות פ"ט ה"ד) והש"ך (סי' פז סעי' יא) והפרי חדש (שם סעי' ו) דהאי לבשל לאכול הוא, ולישנא דקרא נקטו, וכן כתב הפרי תואר (שם סעי' יד).

(ל) **רמ"א** (סי' פז סעי' ו), **ערוך השולחן** (שם סעי' כו), וכן דעת מרן **השו"ע** כנ"ל בסעי' ז עיי"ש.

(לא) **פרי מגדים** (שם משב"ז סעי' ה), **בן איש חי** (שי"ש בהעלותך סעי' ו-ז), וכן הוא לפי הנ"ל בסעי' ז.

(לב) **שו"ע** וסיעתו כנ"ל בסעי' ז-ח.

יא. נסיובי דחלבא [היינו המים הראשונים הנשארים אחר שהעמידו החלב בתוך החלב כדי לעשות גבינה, חלק הנקפה ונעשה גבינה - מוציאים אותו, ונשאר חלק הנוזל, הנוזל נקרא "נסיובי דחלבא"] בבשר אסור מהתורה בבישול ובאכילה ובהנאה כדין חלב. **ומי חלב** [היינו אותם המים שנשארו מהגבינה הנקרא "נסיובי דחלבא" כנוזר, מבשלים אותם ואז מתקבץ יתר המאכל וצף למעלה, המים שנשארו לבדם למטה הם צלולים, והם הנקראים "מי חלב"] בבשר אסור מדרבנן לאכול, ומותר בבישול ובהנאה [כדין בשר בחלב מתה הנוזר לעיל בסעיף יז] **(לג)**.

מקור הלכה

(לג) בדין נסיובי דחלבא ומי חלב;

שנינו **בחולין** (קיד.): המבשל במי חלב פטור. וכתבו **התוספות** (שם ד"ה המבשל): פטור אבל אסור. שהרי מצינו בפסחים (מב.) שכותח עושים אותו ע"י תערובת של נסיובי דחלבא (מי חלב) ופירורי פת ומלח, ושנינו בחולין (קיא.): שאסור לאכול בשר בכותח (שיש בו מי חלב).

וכתב **הרא"ש** (שם פ"ח ס"י נא) על דברי התוספות: ואני אומר, דנסיובי דחלבא אסור מהתורה, ומה שאמרו שמי חלב פטור, היינו שהוציאו ממנו כל האוכל, שאחר שעשו הגבינה מבשלין החלב והאוכל צף למעלה ולא נשאר בו אלא מים בעלמא, והוא הנקרא "מי חלב". [כתב **הבית יוסף** (ס"י פז סע"ח): אפשר שאסור מדרבנן, שכן נקט בלשון "פטור" ולא בלשון "מותר". ע"כ. ואכן זכה לכיוון למה שכתוב בקיצור **פסקי הרא"ש** (שם): המבשל בשר במי חלב פטור אבל אסור.]

הטור (ס"י פז סע"ח) הביא דברי אביו הרא"ש להלכה. וכן פסק מרן **בשו"ע** (שם) כהרא"ש בלשון "יש מי שאומר". וכתב החיד"א **במהזיק ברכה** (סע"ק ל), והפרי מגדים **בשפתי דעת** (סע"ק כג), והכף החיים (סע"ק עא): דאע"פ שכתב מרן בשם "יש מי שאומר", כיון שלא הביא דעה חולקת משמע שסובר כך להלכה, ולכן אפילו בהפסד מרובה יש לאסור בהנאה.

"נסיובי דחלבא" פירושו – המים הראשונים הנשארים אחר שהעמידו החלב בתוך החלב כדי לעשות גבינה, חלק נקפה ונעשה גבינה - מוציאים אותו, ונשאר חלק הנוזל, הנוזל נקרא "נסיובי דחלבא". ודינו כדין חלב שאסור מהתורה. [ומ"א בהג"ה סע"ח, כה"ח (יו"ד ס"י פא סע"ק ז), מעדני דניאל (יו"ד ס"י פז סע"ק מב)]. ופעמים שנקרא "מי חלב". [שו"ע (יו"ד ס"י פא סע"ה), ס"ז (שם סע"ק ז), באר היטב (שם סע"ק יא), כה"ח (שם סע"ק לח)]

"מי חלב" פירושו – אותם המים שנשארו מהגבינה הנקרא "נסיובי דחלבא" כנוזר, מבשלים אותם ואז מתקבץ יתר המאכל וצף למעלה, המים שנשארו לבדם למטה הם

יב. חלב זכר של בהמה - אסור מדרבנן לאכול עימו בשר משום בשר בחלב (לד). ואם נפל לתוך תבשיל של בשר צריך ששים כדי לבטלו ולהתירו כמו חלב רגיל (של בהמה נקבה). ולדעת הרמ"א (יו"ד סי' פז סעי' ו) אינו נקרא חלב כלל אפילו מדרבנן, ולכן אם נפל לתוך תבשיל של בשר מותר ואינו צריך ששים כדי לבטלו (לה).

ולדברי הכל חלב זכר של אדם בבשר מעיקר הדין מותר באכילה, דלא גרע מחלב אשה (הנ"ל בסעיף ז'), ומ"מ משום מראית העין אסור לאוכלו ולבשלו ומותר בהנאה, ואם נפל לתוך תבשיל של בשר מותר ואינו צריך ששים כדי לבטלו (כנ"ל בסעיף ז').

מקור הלכה

צלולים, והם הנקראים "מי חלב". [רמ"א בהג"ה (סי' פז סעי' ח), ט"ז (יו"ד סי' פא סעי"ק ז), באר היטב (שם סעי"ק יא), כה"ח (שם סעי"ק לח), מעדני דניאל (סי' פז סעי"ק מב)]. והוא אסור מדרבנן. [קיצור פסקי הרא"ש (חולין פ"ח סי' נא), טור בית יוסף ושו"ע (יו"ד סי' פז סעי' ו)]. ופעמים שנקראים "מימי חלב". [שו"ע (יו"ד סי' פא סעי' ה), ט"ז (שם סעי"ק ז), באר היטב (שם סעי"ק יא), כה"ח (שם סעי"ק לח)].

(לד) שנינו בחולין (ק"ג): אמר שמואל "בחלב אמו" ולא בחלב זכר. פירוש חלב זכר של בהמה. **רמב"ם** (הלכות מאכלות אסורות פ"ט ה"ו), **טור ושו"ע** (יו"ד סי' פז סעי' ו).

(לה) כן כתבו בדעתו הפרי מגדים (שפתי דעת סעי"ק טז) והיז יהודה (בפירוש הקצר סעי"ק כה, ובפירוש הארוך סעי"ק יג) וכן נראה לענ"ד עיקר: שמה שכתב הרמ"א שחלב זכר לא נקרא חלב, דיבר על חלב זכר של בהמה, וחולק על מרן השו"ע שאסר מדרבנן.

ולא כמו שכתבו הש"ך (סעי"ק טז) והפרי חדש (סעי"ק יד) והכף החיים (סעי"ק נא) שהרמ"א דיבר על חלב זכר של אדם, וכמו שמצינו במשנה במסכת מכשירין (פ"ו מ"ה) רבי שמעון בן אלעזר אומר חלב הזכר (של אדם) טהור (שאינו משקה), וכתבו הרמב"ם ורע"ב שם שהלכה כמותו. וכן מצינו בשבת (ג'): עיי"ש. ולכן אין מחלוקת בין הרמ"א למרן השו"ע, שהרמ"א דיבר על חלב זכר של אדם ומרן השו"ע דיבר על חלב של בהמה.

ולענ"ד נראה שאין זה כוונת הרמ"א בפשטות, דא"כ היה לרמ"א לפרש ולומר שחלב זכר "של אדם" לא נקרא חלב כלל, ומזה שסתם ואמר חלב זכר ולא פירש, נראה שדיבר על מה שכתב מרן בשו"ע חלב זכר שהוא של בהמה. והפרי מגדים (שם) הביא ראיה לכך, דהנה דברי הרמ"א בזה הם על פי האיסור והיתר (הארוך כלל לא' דין יג') כמו שהביאו הרמ"א בדרכי משה (סעי"ק ה), והמע"ן בדברי האיסור והיתר שכתב: חלב זכר

יג. אסור לבשל שליל [עובר הנמצא במעי אימו לאחר שחיטה] בחלב מהתורה משום בשר בחלב, וכן אסור באכילה ובהנאה (לו).

יד. כל בשר וחלב שאסרו חכמים מותר לבשל, מלבד שליא עור וגידים ועצמות ועקרי קרנים וטלפים הרכים של בהמה טהורה שלכתחילה ראוי לאסור, ובדיעבד המיקל בזה יש לו על מי לסמוך (לז).
ובהנאה כל בשר וחלב שאסרו חכמים מותר (לח), משום שאין ראוי להחמיר לאבד ממון ישראל, אלא אם נודמן ימכרנו לגוי (לט).

מקור הלכה

הוא דבר שלא מצוי לכן לא גזרו בו חכמים, ולא גרע מחלב אשה ע"כ. יראה מדבריו שמדובר בחלב זכר של בהמה, ומשום דלא שכיח לא גזרו, דאי מיירי בחלב אדם תיפוק דלא גרע מחלב אשה, למה לו לומר הטעם משום שלא מצוי לא גזרו חכמים. עכ"ד

וראיתי שכתב המעדני השולחן בפאר השולחן (סעי' קסז) להביא ראיה לדברי הש"ך שהרמ"א דיבר על חלב זכר של אדם, מזה שלא כתב הרמ"א "ויש אומרים" או "ויש חולקים" משמע שלא בא לחלוק על מרן השו"ע. ולענ"ד אין זו ראייה מוכחת, שכן מצינו בכמה מקומות שלא הזכיר הרמ"א בלשון "ויש אומרים" ובכל זאת מוסכם באחרונים שבה לחלוק על מרן השו"ע. וכן כתב כאן היד יהודה (בפירוש הקצר סעי' כה) שהרמ"א חולק על השו"ע בגם שלא כתב ויש אומרים, שכן מצינו הרבה.

(לו) **רמב"ם** (הלכות מאכלות אסורות פ"ט ה"ז), **טור ושו"ע** (יו"ד סי' פז סעי' ז).

(לז) בדין בישול בשר בחלב בדבר שאסור מדרבנן;

כתוב בתורה ג' פעמים "לא תבשל גדי בחלב אמו" (שמות כג, יט / שמות לד, כו / דברים יד, כא) ושנינו בחולין (ק"ג:); אמר שמואל: "גדי" לרבות את החלב, "גדי" לרבות את המתה, "גדי" לרבות את השליל, "גדי" להוציא את הדם, "גדי" להוציא את השליא, "גדי" להוציא את הטמאה. "בחלב אמו" ולא בחלב זכר, "בחלב אמו" ולא בחלב שחוטה, "בחלב אמו" ולא בחלב טמאה.

הא תלתא גדי כתיבי ואנן שיתא דרשינן? קסבר שמואל איסור חל על איסור, ואיסור חלב ומתה מחד קרא נפקי, דם נמי לאו גדי הוא, ושליא נמי פירשא בעלמא הוא, פשו להו תרי חד לרבות את השליל וחד למעוטי בהמה טמאה.

(קיד.) ברייתא; המבשל במי חלב פטור, דם שבשלו בחלב פטור, העצמות והגידים והקרניים והטלפים שבשולן בחלב פטור, הפגול והנותר והטמא שבשולן בחלב חייב.

כתב הרמב"ם (הלכות מאכלות אסורות פ"ט ה"ג) וז"ל: אין אסור מן התורה אלא בשר בהמה טהורה בחלב בהמה טהורה... אבל בשר בהמה טהורה (שבשלו) בחלב בהמה טמאה או בשר בהמה טמאה (שבשלו) בחלב בהמה טהורה מותר לבשל ומותרת בהנייה, ואין חייבין על אכילתו משום בשר בחלב. עכ"ל.

ובהלכה ד' כתב בזה"ל: וכן בשר חיה ועוף בין בחלב חיה בין בחלב בהמה אינו אסור באכילה מן התורה, לפיכך מותר לבשלו ומותר בהנייה, ואסור באכילה מדברי סופרים כדי שלא יפשעו העם ויבואו לידי איסור בשר בחלב של תורה ויאכלו בשר בהמה טהורה בחלב בהמה טהורה, שהרי אין משמע הכתוב אלא גדי בחלב אמו ממש, לפיכך אסרו כל בשר בחלב.

ובהלכה ו' כתב בזה"ל: ...המבשל בשר במי חלב או בחלב מתה או בחלב זכר או שבשל דם בחלב פטור ואינו לוקה על אכילתו משום בשר בחלב.

ובהלכה ז' כתב בזה"ל: המבשל שליל בחלב חייב וכן האוכלו, אבל המבשל שליא או עור וגידין ועצמות ועקרי קרניים וטלפים הרכים בחלב פטור וכן האוכלן פטור.

וכן פסק מרן להלכה בשו"ע (יו"ד סי' פז סעיפים ג, ו, ז).

ולעני"ד קשה טובא, דהא שנינו לעייל דממעטינן דם שליא ובשר בהמה טמאה בחלב שאינו אסור מהתורה אלא מדרבנן, וכתבו הרמב"ם והשו"ע שבשר בהמה טמאה בחלב בהמה טהורה וכן להיפך אסור באכילה מדרבנן ומותר בבישול, ואילו בדם ושליא כתבו שאף בבישול אסור מדרבנן, שכן נקטו בלשון 'פטור' שהביאור ידוע בכל מקום שהוא פטור מהתורה ואסור מדרבנן?

ועוד מאי שנא בשר חיה ועוף בחלב שאסורים באכילה מדרבנן ומותרים בבישול והנאה, ואילו בדם ושליא אסור בבישול מדרבנן?

ועוד קשה לגבי העצמות והגידים והקרניים וטלפים שכתבו שאסור לבשלם, שאם נרצה לומר שלמדו מהברייתא הנ"ל שכתוב המבשל בחלב פטור, הרי מצינו בחולין ריש פרק שמיני (קג:) משנה: כל הבשר אסור לבשל בחלב חוץ מבשר דגים וחגבים. ומסיקים בש"ס דאפילו בשר חיה ועוף בכלל האיסור אלא דהוי מדרבנן, וכן פסק הרמב"ם כנ"ל בהלכה ד', וכתב הרב המגיד (שם) דמפרש רבינו דהאי לבשל לאכול הוא, ולישנא דקרא נקט, דאי בבישול בלא אכילה, לא נאסרו חיה ועוף אפילו מדברייהם.

וכן מצינו במה שפסק מרן בשו"ע (יו"ד סי' פז סעי' ה): ביצים הנמצאים בעופות, אם הם גמורות דהיינו שיש להם חלבון וחלמון, אע"פ שהיא מעורה בגידים, הרי זו גמורה

ומותר לאכלה בחלב. אבל אם אין לה אלא חלמון, אסור לבשלם בחלב. עכ"ל. והעיר הש"ך (שם סע"ק יא) שכבר כתב העטרות זהב שהוא מגומגם שהא לבשל פשיטא דשרי דאפילו עוף גופיה נתבאר לעייל בסעי' ג דמותר בבישול אף מדרבנן, אלא האי לבשלם רוצה לומר לאוכלם. ע"כ. וכן כתב הפרי חדש (שם סע"ק ז) אסור לבשלם בחלב רוצה לומר לאוכלם, ולישניה דקרא נקט דאפקיה לאכילה בלשון בישול, ותדע דהא עוף גופיה נתבאר לעייל סעי' ג דמותר בבישול. ע"כ ?

לאחר תמהתי בזה, ראיתי שכן הקשו הלחם משנה (שם ה"ו), ורעק"א (יו"ד סי' פז סעי' ו) נשאר בצע"ג. האור החיים הק' בספרו פרי תואר (יו"ד סי' פז סע"ק יד) לאחר שהקשה כנ"ל כתב בזה"ל: ונראה לומר בבי' פנים; האי' הוא דלמא נקט הרמב"ם לשון המשנה, ולעולם אין שום איסור בבישול. והבי' דמשמע ליה דיש לאסור טפי בעור הבהמה מבשר עוף שאין לו סרך בבהמה וכוליה מדרבנן, משא"כ העור שהוא מגוף הבהמה שאסורה, וטעם זה לא מהני לחלק גבי מי חלב וחלב מתה דכולהו דמו ועדיפי טפי מהעור וכו' שהם פירשא בעלמא.

ועל כל פנים הנלע"ד הוא דכולהו, דאין לאסור בכולהו בין בבישול בין בהנאה, דבסופרים הלך אחר המיקל, ומתניי דקתני המבשלו במי חלב ודם שבישלו והעצמות והגידים וכו' פטור, הגם שיחויב לדייק אבל אסור, יהיה הדבר באכילה, ולא עדיפא ממשנה דקתני בהדיא כל הבשר אסור לבשל בחלב, ומפרשינן לה דלאכילה קתני. עכ"ל. וכן כתב ערוך השולחן (סוף סעיף ט): בוודאי דכל בשר בחלב מותר בבישול ובהנאה. עכ"ל. [ואילו בסעי' כט כתב: שיש איסור בשליא עור וגידים ועצמות ועקרי קרניים וטלפים הרכים בין בבישול ובין באכילה. צריך ביאור.]

נמצאנו למדים; שלהלכה פסק האור החיים הק' שמותר לבשל שליא או עור וגידים ועצמות ועקרי קרניים וטלפים הרכים, משום שכל איסורם הוא מדרבנן, ובכל איסור דרבנן מותר לבשל אך אסור לאכול. וכן נראה לענ"ד עיקר. אך מה נעשה שמפורש ברמב"ם ובשו"ע בפשטות שאסור לבשל מדרבנן, אף שאפשר לדחוק ולפרש את דבריהם כדברי האור החיים הק' כנ"ל, מ"מ נראה לכתחילה לחשוש לדברי הרמב"ם והשו"ע לאסור לבשל (חוץ מבשר בהמה טמאה וחיה ועוף שמותר לבשלם בחלב כמפורש בדבריהם), ובדיעבד לסמוך על האור החיים הק' שהתיר.

(לח) רמ"א (סי' פז סעי' א), ערוך השולחן (שם סעי' ט), חגורת שמואל על הלבוש (הערה יט'), וכנ"ל בסעי' ו-ז.

(לט) בן איש חי (ש"ש בהעלותך סעי' ו).

טו. בכל איסורים שבתורה אין איסור חל על איסור כגון אדם האוכל בשר עוף שאסור משום איסור טמא, ואכלם כשהוא מת, עובר רק על איסור אכילת דבר טמא שאסרה התורה ולא על איסור נבלה. אלא א"כ הוא איסור מוסיף או איסור כולל או איסור בבת אחת (מ). לכן אם אכל בשר מתה או חלב בחלב, נחלקו הראשונים אם הוא איסור מוסיף; לדעת הרמב"ן והרשב"א: הוא איסור מוסיף, שכן מתחילה נאסר רק באכילה ועכשיו נתווסף בה איסור הנאה, לכן האוכלו לוקה על אכילתו משום בשר בחלב, משום שאיסור בשר בחלב חל על איסור נבלה או איסור חלב. ולדעת הרמב"ם: הוא אינו איסור מוסיף, ולכן אינו לוקה על אכילתו משום בשר בחלב, משום שאין איסור בשר בחלב חל על איסור נבלה או איסור חלב (מא).

מקור הלכה

(מ) קידושין (עז:), רמב"ם (איסורי ביאה פי"ז ה"ח).

(מא) בדין איסור חל על איסור;

שנינו בחולין (ק"ג). משנה: מחלוקת רבי עקיבא ורבי יוסי הגלילי אם בשר חיה אסור מן התורה או מדרבנן, לרבי עקיבא אסור מדרבנן, ולרבי יוסי הגלילי אסור מהתורה.

ובעוף – אומרת הגמרא (שם לקמן קטז:);

לישנא א' אומרת: שאינם חלוקים שהוא אסור מדרבנן.

ולישנא ב' אומרת: שגם נחלקו, לרבי עקיבא אסור מדרבנן, ולדעת רבי יוסי הגלילי מותר לכתחילה, וכמו שאמרו בברייתא; במקומו של רבי יוסי הגלילי היו אוכלין בשר עוף בחלב.

ופסק הרמב"ם (הלכות מאכלות אסורות פ"ט ה"ד) ומרן השו"ע (סי' פז סעי' ג) כרבי עקיבא, שבשר חיה ועוף אסורים באכילה מדרבנן.

והנה שנינו שם (קטז:): רבי עקיבא אומר חיה ועוף וכו' – קסבר רבי עקיבא איסור חל על איסור.

ופסק הרמב"ם (שם ה"ו) שאין איסור חל על איסור וז"ל: המבשל בשר מתה או חלב וכיוצא בהן בחלב, לוקה על בשולו ואינו לוקה על אכילתו משום בשר בחלב, שאין איסור בשר בחלב חל על איסור נבילה או איסור חלב. שאין כאן לא איסור כולל ולא איסור מוסיף ולא איסור בת אחת.

וכן בהלכות איסורי ביאה (פ"ז ה"ח) וז"ל: כלל גדול הוא בכל איסורים שבתורה שאין איסור חל על איסור אלא אי"כ היו שני איסורין באין כאחת, או שהיה האיסור האחד מוסיף דברים אחרים על אותו האיסור, או אם היה כולל דברים אחרים עם איסור זה.

וקשה, איך פסקו כרבי עקיבא לעניין בשר חיה ועוף שהוא אסור מדרבנן, ולא פסקו כמותו גם לעניין שאיסור חל על איסור, שכן זה מאותו עניין? ולאחר מכן ראיתי שהרגיש בזה הלחם משנה על הרמב"ם (שם ד"ה וכן) עיי"ש.

כתב הרשב"א בתורת הבית (הארוך בית ג שער ד דף פה ע"א) וז"ל: ולענין פסק הלכה פסקו הגאונים ז"ל כר' עקיבא דחיה ועוף אינן מן התורה. ואי קשיא לך... דהא לא קיימא לן דאיסור חל על איסור אם כן חלב מתה צריכי קרא ודלא כר' עקיבא? יש לומר... דבשר בחלב איסור מוסיף הוא וכיון דטעמיה דר"ע משום דקסבר איסור חל על איסור וסוגיין בעלמא כמאן דאית ליה איסור מוסיף כדאיתא בשבועות, קיימא לן כוותיה.

וכן כתב הרמב"ן (חולין ק"ג): וז"ל: והאי איסור חל על איסור שבבשר בחלב איסור מוסיף הוא, שהרי מעיקרא לא נאסר אלא באכילה ועכשו נתוסף בה איסור הנאה, ואיסור הנאה איסור מוסיף הוא כדמפורש בגמרא במסכת כריתות (י"ד א') גבי יש שאוכל אכילה אחת וחייב עליה חמש חטאות ואשם אחד וכו'.

וכתב בהמשך (שם קטז): וז"ל: הא דפרשינן בגמרא טעמיה דר' עקיבא משום דקסבר איסור חל על איסור וחלב ומתה לא צריך קרא. לפי מה שפירשנו למעלה (ק"ג): דהאי איסור מוסיף הוא יפה פסקו הלכה כר' עקיבא דקיי"ל איסור חל על איסור במוסיף... כיון דטעמיה דר' עקיבא משום דקסבר איסור חל על איסור במוסיף וסוגיין בעלמא הכי הלכך הלכתא כר' עקיבא, ועוד דהא לא שמעינן בהדיא לרבנן דפליגי עליה אלא ר' יוסי הגלילי דהוא יחידאה פליג עליה וקיי"ל הלכה כר' עקיבא מחברו.

אך עדיין קשה לפי הרמב"ם שכתב שאינו איסור מוסיף ולכן אין איסור חל על איסור בבשר וחלב? צ"ע. ומרן בשו"ע השמיט דין זה.

לסיכום: בשר מתה וחלב בחלב – לדעת הרמב"ן והרשב"א: הוא איסור מוסיף, ולכן איסור חל על איסור כדעת רבי עקיבא, ולוקה על אכילתו משום בשר בחלב. ולדעת הרמב"ם: הוא אינו איסור מוסיף, ולכן אין איסור חל על איסור, ואינו לוקה על אכילתו משום בשר בחלב. הצד השווה שביניהם: שהוא אסור.

טז. ביצים הנמצאים בעופות, אם הם גמורות דהיינו שיש להם חלבון וחלמון, אע"פ שהיא מעורה בגידים, הרי זו ביצה גמורה ומותר לאכלה בחלב. אבל אם אין לה אלא חלמון - אסור לבשלם בחלב, ואם אכלם בפני עצמם, מותר לאכול אחריהם גבינה או חלב (מב).

מקור הלכה

(מב) בגדר ביצה גמורה בחלב;

שנינו **בביצה** (ז); השוחט את התרנגולת ומצא בה ביצים גמורות, מותרות לאכלן בחלב. רבי יעקב אומר: אם היו מעורות בגידין אסורות.

ופסקו הפוסקים **כתנא קמא**. לפי זה יוצא: שאם הביצים אינן גמורות הרי דינם כבשר העוף עצמו שאסור לאוכלו בחלב.

איזוהי ביצה גמורה – מביא **הבית יוסף** מחלוקת ראשונים - והן הנה בקצרה;

(א) דעת רש"י (ביצה ו): כל שיש לה חלמון אע"פ שמוערה בגידין.

פשט א' (הטור כמובא ב"י): שנפרדה מהאשכול.

פשט ב' (ב"י): אע"פ שתלויה באשכול.

(ב) דעת הרשב"א (תורת הבית הקצר בית ג' ריש שער ד דף פד ע"ב): כל שיש לה חלמון וחלבון אע"פ שמוערה בגידין.

(ג) דעת רבי יהונתן (הובא באורחות חיים - הלכות איסורי מאכלות סי' עב): כל שיש לה חלבון וחלמון והוא שנעקרו מהאשכול.

(ד) יש אומרים (מובא באורחות חיים שם): כל שיש לה קליפה אע"פ שעדיין רכה.

(ה) דעת המרדכי (בריש ביצה סי' תרט) בשם **רשב"ם**: שנתקשתה קליפתה.

ופסק מרן **בשו"ע** (סי' פז סעי' ה) כדעת **הרשב"א** וז"ל: ביצים הנמצאים בעופות, אם הם גמורות דהיינו שיש להם חלבון וחלמון, אע"פ שהיא מעורה בגידים, הרי זו גמורה ומותר לאכלה בחלב. אבל אם אין לה אלא חלמון (כדעת רש"י הנ"ל), אסור לבשלם בחלב.

ואם אכלם בפני עצמם, פסק מרן **בשו"ע** שם: שמותר לאכול אחריהם גבינה או חלב. והוא ע"פ **האורחות חיים** הנזכר בבית יוסף. והטעם בזה כתב **הבית יוסף** שם: משום שבשר עוף בחלב הוא אסור מדרבנן. [ויש הסוברים שהיא נחשבת ביצה גמורה כנ"ל]

יז. מנהג הספרדים בזמנינו לאסור אכילת דגים בחלב, אולם לדינא עיין במקור הלכה (מג). ואכילת דגים בבשר אסורה לכל הדעות משום סכנת חולי (מד).

מקור הלכה

(מג) בדין אכילת דגים בחלב;

שנינו בחולין (קג:) משנה: כל הבשר אסור לבשל בחלב חוץ מבשר דגים וחגבים, ואסור להעלות עם הגבינה על השלחן חוץ מבשר דגים וחגבים.

וכתב הר"ן (לז ריש ע"א) דכיון דלבשלן שרי משמע דלאוכלן בחלב נמי שרי, דאיסור בשר בחלב בלשון בישול אפקיה רחמנא.

וכן כתב הרמב"ם (הלכות מאכלות אסורות פ"ט ה"ה) וז"ל: דגים וחגבים מותר לאוכלן בחלב.

וכן כתב הרשב"א (בתורת הבית - בית שלישי שער רביעי דף פה: / בחידושו על הש"ס חולין קג:).
וכן כתב הריטב"א (בחידושו חולין קג:). וכן כתב הטור (יו"ד סי' פז).

והנה הבית יוסף (יו"ד סי' פז סעי' ג) לאחר שהביא דברי הגמרא בחולין, ושכן כתבו להלכה הר"ן והרמב"ם והרשב"א, כתב בזה"ל: ומ"מ אין לאכול דגים בחלב מפני הסכנה, כמו שנתבאר בספר או"ח סי' קעג. עכ"ל.

וכתב הרמ"א בדרכי משה (שם סעי' ד) בזה"ל: ולא ראיתי מימי נזהרין בזה, וגם באורח חיים סי' קעג אינו אלא שלא לאוכלו בבשר משום סכנה, אבל בחלב שרי, ועיין לקמן סי' קטז (ד"מ אות ג), ולכן נראה שנתערב לרב בית יוסף בשר בחלב. עכ"ל.

וכן כתב הט"ז (שם סעי' ג) וז"ל: בבית יוסף כתוב ומ"מ אין לאכול דגים בחלב מפני הסכנה, והוא טעות סופר וצריך לומר 'עם בשר' כמוזכר באו"ח סי' קעג, וכן כתב בדרכי משה שנתערב להבית יוסף כאן השר בחלב, ובלבוש העתיק כמו שהוא בבית יוסף, ואינו נכון. עכ"ל.

וכן כתבו: הש"ך (שם סעי' ה), הבאר היטב (שם סעי' ה), המג"א (או"ח ריש סי' קעג).

וכן כתב הפרי חדש (יו"ד סי' פז סוף סעי' ו) וז"ל: ודע שמה שכתב הבית יוסף שאין לאכול דגים בחלב מפני הסכנה הוא טעות סופר או לא דק, והכי מוכח בר"פ כ"צ וכבר הושג מהאחרונים ז"ל.

וכן כתב ה**פרישה** (שם אות ה), והוסיף שכן מוכח ממה שאמרו בחולין (קיא:): דגים שעלו בקערה של בשר מותר לאכול בכותח, משמע שאוכלין דגים עם כותח שהוא חלב, אבל איפכא לא אמר שמותר לאוכלן עם בשר.

וכן בשו"ת **באר שבע** (סי' לה) תמה על דברי הבית יוסף שכתב שאין לאכול דגים בחלב מפני הסכנה, 'ולא היה ולא נברא בשום ספר', עיי"ש.

לעומת זאת כתב ה**כנסת הגדולה** (הובא בחידושי הגהות על הבית יוסף - הוצאת שירת דבורה - יו"ד סי' פז אות ד') וז"ל: ולעיקר הקושיא יראה שמה שהביא לרבנים הנזכרים לתפוס לרבינו המחבר בזה הוא מפני שהם סוברים שמ"ש רבינו המחבר כמ"ש באו"ח סי' קעג, שהכוונה לומר ששם נתבאר דאין לאכול חלב עם דגים מפני הסכנה וליתא, שאין הכוונתו כך, אלא כוונתו לומר אין לאכול דגים מפני הסכנה כמו שאמרו הרופאים (וכמו שכתב בעל שארית יהודה מפי הרופאים) שיש בזה סכנת צרעת כמו שנתבאר באו"ח סי' קעג דמפני הסכנה אין לאכול בשר עם דגים ה"ה נמי חלב ודגים שיש סכנה באכילתו ע"פ הרופאים שאין לאכלם יחד ע"כ.

וכן הסכים עמו ה**בא"ח** בשו"ת רב פעלים (חיו"ד ח"ב סי' י), ופסק בבא"ח (ש"ש פ"ה בהעלותך סעי' טו) וז"ל: דגים בחלב מותר אפילו מדרבנן, מיהו יש בהם סכנת חולי ולכך אסור לאוכלם, והוא הדין דגים עם גבינה יש סכנת חולי. עכ"ל.

וכן כתב ה**גר"ע יוסף** זצ"ל בשו"ת יחווה דעת (ח"ו סי' מח) ובהליכות עולם (ח"ו פ"ה בהעלותך הערה ט) דלכתחילה יש להמנע מלאכול דגים בחלב או עם גבינה משום חשש סכנה, ובדיעבד יש להתיר.

והנה מרן בשו"ע (יו"ד סי' פז סעי' ג) כתב בזה"ל: ...אבל דגים וחגבים אין בהם איסור אפילו מדרבנן. עכ"ל. מפורש שדעת מרן בשו"ע שמותר לאכול דגים עם חלב ולא חשש לסכנה.

וכן כתב בערוך השולחן (שם סעי' טו) וז"ל: ...אבל בשר דגים וחגבים אין בהם איסור אכילה בחלב אפילו מדרבנן, ופשיטא שיכול לבשל דגים עם חלב ולאוכלן, וכן המנהג פשוט בכל תפוצות ישראל. ודע שטעות נפל בספרו הגדול של רבינו ב"י שכתב שאין לאכול דגים בחלב מפני הסכנה כמבואר בא"ח סי' קע"ג, ושם מבואר על בשר בדגים שיש סכנה, וכבר השיגו רבינו הרמ"א בספרו דרכי משה. ויש שרוצים לקיים זה ואמרו שמצאו בספרי הרופאים שיש סכנה בדגים בחלב, ואינו כן דרבינו בחיי כתב בפרשת משפטים שהסכנה הוא בדגים עם גבינה ומזה נופל צרעת על האדם ע"ש, ולא בדגים בחלב, ועוד דאם כדבריהם למה לא קבע זה בשו"ע, ועוד דכל העולם אוכלים זה ונחשב למאכל חשוב, ולכן לית מאן דחש להא מילתא, ויכולים לאכול בלי שום קפידא חלילה.

וכן כתב החיד"א במחזיק ברכה (יו"ד סי' פז אות ד) לאחר שהביא דברי הכנסת הגדולה הנ"ל וז"ל: ... היותר נראה הוא דטעות סופר נפל כמ"ש הרב הט"ז. ומה שישב הרב בית דוד (יו"ד סי' לג) דברי מרן והאר"ך להעמיד דבריו, ולי ההדיוט כל זה איננו שוה לי בכל עת אשר אני רואה דמרן סתם דבריו בתכלית, וכל כי הא צריך לאודועי, ואם אמרו שהפוסקים איבעיא להו לפרש דבריהם עאכ"ו מי שדרכו לפר"ש והוא אחרון מרן ז"ל, ומדוע לא כתבו על השלחן הטהור וכמו שכתבנו לעיל. עיי"ש.

והכתב הגר"ע סומך זצ"ל בשו"ת זבחי צדק (חי"ג סי' קמג) להשיב על דברי הבא"ח הנ"ל, שהרי מרן החיד"א במחזיק ברכה (סי' פז סע"ק ד) נטה קו לומר כהט"ז שהוא טעות סופר בבית יוסף, וצריך לומר דגים בבשר, ושדא נרגא בדברי הכנסת הגדולה והבית דוד, ונמצא שכל עיקר איסור דגים בחלב הוא ע"פ יסוד רעוע לפי דעת מרן החיד"א שאנו נגררים אחריו, וכמו שכתב עליו הגאון ר' יהודה סיד ז"ל בספרו נר מצוה (סי' יא דף קפו) וז"ל: וחביבים עלי דברי גאון עוזינו החיד"א, כי לדידי חזי לי דהוי כחד מן קמ"א היושבים ראשונה במלכות שמים... ע"כ. ועוד כתב (או"ח סי' כט) בזה"ל: שצריך שתדע שכל מנהגינו הוא על פי דברי רבינו חיד"א ז"ל, שכן שמענו מפי מורנו הרמ"ח ז"ל שקבלנו דבריו כקבלת דברי מרן ז"ל, ואין לנו לזוז מדבריו. עכ"ל.

והכתב עוד הזבחי צדק (סי' פז סע"ק יח): מנהג בגדאד להתיר לטגן דגים בחמאה. וכן כתב הגר"ח פלאגי בספרו מועד לכל חי (סי' י סוף אות צד): ותמיד אנחנו הולכים אחר עקבותיו של מאור הגולה הוא הרב החיד"א זיע"א. עכ"ל. ובספרו כף החיים (סי' טו אות לא): מי לנו גדול מיוסף הוא רבינו החיד"א, דכל רז לא אניס ליה, ותמיד אנחנו הולכים בעקבותיו.

וכן כתב השדי חמד (אסיפת דינים סי' ב אות א'): ולדידן דגרירן בכל כיוצא בזה בתר הכרעת מרן החיד"א על פי דברי המקובלים.

והכתב הגאון הרופא הרב יצחק למפרונטי בספר פחד יצחק (מערכת ב' דף סט ע"ב - הובא בשו"ת יחיה דעת ח"ו סי' מח): כל ימי גדלתי בין החכמים וזקני הרפואה ולא מצאתי סעד למה שכתב הרב שארית יהודה בשם הרופאים שיש סכנה באכילת דגים בחלב, ואף שיש באמת סכנת חולי גדול וכבד מאד עד מות למי ששותה חלב ממש ואח"כ דגים או לאוכל דגים תחלה ואח"כ שותה חלב, אבל האוכל דגים בחמאה או בגבינה לא מצאתי בזה שום סכנה.

והכתב החתם סופר בשו"ת (חיו"ד סי' קא - הובא בפתחי תשובה יו"ד סי' פז סע"ק ט) וז"ל: ובשכנה"ג באו"ח ראיתי שכתב מ"ש הרב ב"י ביו"ד לאסור דגים עם חלב כמבואר באו"ח, שצווחו עליו הא בחלב ליכא קפידא כלל. וכתב שכוונתו כך כמ"ש באו"ח שבשר עם דגים מסוכן ע"פ רופאים, הכא נמי עם חלב מסוכן ע"פ רופאים שאמרו כן. ולפע"ד זה אינו אמת, ונאמן עלינו הרמב"ם גדול הרופאים (שהתיר לאכול דגים בחלב כנ"ל).

הנה מה שכתב הגר"ע יוסף זצ"ל בהליכות עולם (חי"ז פ"ז בהעלותך הערה ט) להקשות על דברי החיד"א הנזכר בזה"ל: וקצת קשה שאם הוא טעות סופר בבית יוסף וצריך לומר דגים בבשר, אין לזה שום קשר עם הנאמר לעיל בבית יוסף שעוסק בדין אכילת דגים בחלב, ומה ענין בשר ודגים לזה. ע"כ.

לפי עני"ד אינו קשה, שזה גופא כוונת הבית יוסף שדגים בחלב מותר כמו שמוזכר בראשונים שצ"ח, אך דגים בבשר צריך לזהר משום סכנה כמבואר באו"ח סי' קעג. וק"ל.

ומכאן באתי בס"ד לחזק דברי המתירים לאכול דגים בחלב:

(א) כתב מרן בשו"ע (יו"ד סי' פז סעי' ג) בזה"ל: ...אבל דגים וחגבים אין בהם איסור אפילו מדרבנן. עכ"ל. מבואר להדיא שמותר לאכול דגים וחגבים עם חלב, ולא חשש לשום סכנה.

(ב) כתב מרן בשו"ע (יו"ד סי' קטז סעי' ב) וז"ל: צריך לזהר שלא לאכול בשר ודג ביחד מפני שקשה לצרעת. עכ"ל. ולא כתב שכן יש לזהר שלא לאכול דגים בחלב ביחד מפני הסכנה.

(ג) כתב מרן בשו"ע (או"ח סי' קעג סעי' ב) וז"ל: בין בשר לדגים חובה ליטול, משום דקשה לדבר אחר, וחמירא סכנתא מאיסורא. עכ"ל. ולא כתב שכן יש ליטול בין חלב לדגים משום סכנה.

(ד) כתב מרן בשו"ע (יו"ד סי' צה סעי' א) וז"ל: דגים שנתבשלו או שנצלו בקדירה של בשר רחוצה יפה שאין שום שומן (של בשר) דבוק בה מותר לאכלם בכותח. עכ"ל. מפורש במרן שמותר לאכול דגים בחלב, וכל הנידון שם הוא לגבי בשר וחלב, וכמו שביארנו בהרחבה בפרק י' סעי' א' - בדין נ"ט בר נ"ט שאין לעשותו לכתחילה כדי לאוכלו בחלב, עיי"ש.

אתה הראת לדעת שדעת מרן בשו"ע ב- ד' מקומות (כנ"ל) – שמותר לאכול דגים בחלב, וכל מה שיש סכנה זה באכילת בשר ודגים יחד, ולכן דברי האומרים שטעות סופר בבית יוסף מחוורים יותר, וצריך לומר: "ומ"מ אין לאכול דגים בבשר מפני הסכנה, כמו שנתבאר בספר או"ח סי' קעג" ע"כ.

(מוד) כמבואר בפסחים (עו:): ההיא ביניתא דאיטווא בהדי בישרא [דג שנצלה ביחד עם הבשר]... מר בר רב אשי אמר אפילו במלח גם כן אסורה, משום שקשה לריח [הפה] ולדבר אחר [צרעת (רש"י)]. והובא להלכה בטור ובשו"ע (יו"ד סי' קטז סעי' ב).
וכן מתבאר לפי מה שכתבנו לעיל במקור הלכה **סעי' ק מג'** עיי"ש.

יח. חלב הנמצא בקיבה – **לספרדים** ההולכים בעקבות מרן השו"ע: בין אם החלב קרוש ובין אם הוא צלול - אינו חלב, ומותר לבשלו עם בשר. **לאשכנזים** היוצאים ביד רמ"א: אם החלב קרוש - אינו חלב, ומותר לבשלו עם בשר, ואם החלב הוא צלול - הוא חלב גמור, ואסור לבשלו עם בשר (מה).

מקור הלכה

(מה) חלב הנמצא בקיבה אם מותר לבשלו עם בשר;

אחת הדרכים לעשות גבינה היא לתת לעגל לינוק הרבה חלב ולשוחטו לפני שהוא מעכל את החלב, והחלב הזה נמצא בקיבה והוא חמוץ הרבה, ובחלב הזה שבקיבה או בקיבה עצמה מעמידים גבינה, דהיינו שמטילים מהם קצת לתוך יורה של חלב ונעשה גבינה, וזהו מפני גודל חומציות שבו. ולפעמים נמצא בקיבה חלב צלול ולפעמים חלב קרוש. אלא שיש לדון בחלב הזה אם דינו כחלב רגיל שאסור לבשלו בבשר, או שאין דינו כחלב רגיל מפני שהתחיל להתעכל בקיבה ומותר לבשלו בבשר. [ערוך השולחן סימן פז סעיף לה]

הטור (סימן פז סעיף ט) מביא ג' דעות בזה :

לדעת **הרי"ף** (חולין מג.) ו**הרמב"ם** (הלכות מאכלות אסורות פ"ט הט"ו): אינו חלב, ומותר לבשלו עם בשר, אפילו בצלול שבה.

לדעת **רש"י** (חולין קטז: ד"ה הרי זו אסורה): הוא חלב גמור, לכן אסור לבשלו עם בשר, אפילו הקרוש שבה, כ"ש הצלול.

לדעת **ר"ת** (שם בתוספות ד"ה הכי גרסינו): הקרוש שבה אינו חלב ומותר, אבל הצלול הוא חלב ואסור.

וכתב מרן **בבית יוסף** (סימן פז סעיף ט) בזה"ל: ולענין הלכה כיון שהרי"ף והרמב"ם מסכימים לדעת אחת הכי נקטינן, דבין קרוש בין צלול פירשא בעלמא הוא, וכן נהגו. וכן פסק מרן **בשו"ע** (שם) בסתם ויש הלכה כסתם כדעת **הרי"ף והרמב"ם**. והביא בשם יש מי שאוסר דעת ר"ת – כמו שביארו דבריו הש"ך (שם סעי"ק כה), הט"ז (שם סעי"ק ז) וערוך השולחן (שם סעיף לח).

ו**הרמ"א** בהג"ה (שם) פסק **כדעת ר"ת**, כמו שביארו דבריו הש"ך (שם סעי"ק כה), הט"ז (שם סעי"ק ז) וערוך השולחן (שם סעי' לט).

פרק ב'

להעלות בשר וחלב בשולחן אחד

[יו"ד סי' פח]

א. כל בשר אפילו חיה ועוף אסור מדרבנן להעלות על שולחן שאוכלים בו חלב, וכן להיפך להעלות חלב על שולחן שאוכלים בו בשר, כדי שלא יבוא לאוכלם יחד (א). ורק באופנים מסויימים מותר, ואלו הן;

(א) אכסנאים שאינם מכירים זה את זה (ב).

(ב) מכירים זה את זה ואפילו מקפידים, מותר כאשר יעשו היכר, כגון שכל אחד אוכל על מפה שלו (ב).

(ג) שניהם מרוחקים זה מזה באופן שאין האחד יכול להגיע למאכל חברו על ידי הושטת ידו (ג).

(ד) יש אומרים שאם גם אחרים אוכלים על שולחן זה – מותר אף בלא היכר, דזה עדיף מאם עשו היכר (ד), ויש אומרים שלא מועיל בזה שומר שישגיח עליהם (ה).

מקור הלכה

(א) משנה בחולין (קג:), רמב"ם (מאכלות אסורות פי"ט ה"כ), טור שו"ע (סי' פח סעי' א), ש"ך (שם סעי' א). ופירשו בגמרא בחולין (קד:): אע"פ שבשר עוף בחלב הוא אסור מדרבנן, גזרו חכמים שמא יבוא גם להעלות בשר בהמה עם חלב ויאכל ויעבור על איסור מהתורה, ואע"פ שצונן בצונן אינו אסור מהתורה אלא מדרבנן (וא"כ הוי גזירה לגזירה), גזרו חכמים שמא יעלה בשר בהמה עם חלב בכלי ראשון רותח ויאכל שהוא אסור מהתורה [דהיינו שאחד יעלה בשר בהמה בכלי ראשון רותח והשני יעלה חלב בכלי ראשון רותח, ויטביל אחד את תבשילו בתבשיל חברו ויהיה בו בישול האסור מהתורה (ויטב"א)]. ע"כ. ולכן אין כאן גזירה לגזירה אלא גזירה לאיסור תורה – שהעלאת בשר עוף עם חלב יכולה להביא לידי העלאת בשר בהמה עם חלב בכלי ראשון רותח ואכילתם יחד (כן מתפרש לפי פירוש רש"י שם).

ומה שכתבו הרמב"ם וטור שו"ע (שם) הטעם שאסרו חכמים להעלות בשר עוף עם חלב על שולחן אחד, כדי שלא יבוא לאוכלם יחד, וזה אינו כמו שפירשו בגמרא כנ"ל? כבר הקשו כן הלחם משנה (שם) וערוך השולחן (סי' פח סעי' א), ותירץ ערוך השולחן: שכן גם כוונתם הוא, שמא יבוא לאכול זה עם זה, ומזה יבוא לאכול בשר בהמה עם חלב כשיעלה בכלי ראשון רותח. כעין זה תירץ האהלי יאודה על הרמב"ם שם: שכיון שכולו גזירה אחת היא כמו שכתב הריטב"א (חולין קד:), שכמו שאסרו חכמים לאכול בשר עוף

ב. שולחן או שיש שמסדר עליו התבשיל מותר ליתן זה בצד זה, כיון שאין אוכל שם (ו). וכן מי שאינו אוכל והוא בזמן המתנה בין בשר לחלב, מותר לו לישוב ליד מי שאוכל גבינה, ולא חוששים שיבוא לאכול עמו (ז). וכן מותר להעלות מאכל פרוה על שולחן שאוכלים בו חלב, אע"פ שהוא בזמן המתנה בין בשר לחלב, משום שאין גוזרים גזירה לגזירה (ח).

מקור הלכה

עם חלב כדי שלא יאכלו בשר בהמה עם חלב שיש בו איסור תורה (דרך בישול), כן אסרו העלאת בשר עוף עם חלב כדי שלא יעלו בשר בהמה עם חלב בכלי ראשון רותח ויהיה בו בישול האסור מהתורה ויאכלו. לפי זה מתבאר טעמו של הרמב"ם שאסור להעלות בשר עוף עם חלב שמא יבוא לאוכלם יחד, שהכל גזירה אחת היא כמו שכתב הריטב"א. ודו"ק.

(ב) משנה וגמרא בחולין (קז:), **רמב"ם** (מאכלות אסורות פ"ט הכ"א), **טור שו"ע** (סי' פח סעי' ב).

(ג) **ב"ח** (סי' פח אות ב') בשם הרש"ל, **פתחי תשובה** (שם סעי"ק ג), **פרי מגדים** (שפתי דעת שם סעי"ק ג), **ערוך השולחן** (שם סעי' ח), **כף החיים** (שם סעי"ק ז).

(ד) **פתחי תשובה** (שם סעי"ק ד) מתשובת **משאת בנימין** (סי' קיב).

(ה) כן כתב **גן המלך** (אות ע"א) והובא **ברבי עקיבא איגר** (סי' פח סעי' א) : משום ששמירה זאת צריכה להיות תדירה בלי הפסק ולא אפשר, לכן לא יועיל שיניח אדם לשמור עליו בזה. ע"כ. והובא להלכה **בכף החיים** (סי' פח סעי"ק ב).

(ו) **שו"ע** (סי' פח סעי' א).

(ז) כן כתבו **פרי מגדים** (שם משב"ז אות ב' ד"ה כתב) **ויד יהודה** (הארוך סעי"ק א) : שדוקא כששניהם עסוקים באכילה, חששו שיבוא לאוכלם יחד, מה שאין כן כשאחד אינו שקוע באכילה. ע"כ. וכן כתב **היד אפרים** (שם סעי' ב') בשם שו"ת **תשובה מאהבה** (סי' שלא) שכתב בשם הרב **כנפי יונה**, והוסיף : שכן המנהג שבני הבית עוסקים בסעודה לצורך הלילה במאכלי חלב אף שאכלו בשר בצהרים.

(ח) **פרי מגדים** (שם).

ג. גם אדם יחיד אסור לו להעלות בשר על השולחן שאוכל בו גבינה וכן להיפך (ט). אבל אם עשה לו היכר, דהיינו כל דבר שאין רגיל להניחו על השולחן מותר (י). ויש מי שאומר שהיכר לא מספיק, אלא צריך גם לשים עליו שומר להזכירו שלא יטעה (יא).

ד. שולחן שמונח עליו נבלות וטרפות מותר לאכול בו בשר כשר או חלב, ואין חוששין שיבוא לאוכלם יחד, כיון שאדם מפריש עצמו מאכילת איסור (יב).

מקור הלכה

(ט) החיד"א בברכי יוסף (שירי ברכה ס"י פח אות ה'), ערוך השולחן (שם סעי' ח), כף החיים (שם סעי' יג), חכמת אדם (כלל מ סעי' יא).

(י) חכמת אדם (כלל מ סעי' יא).

(יא) כף החיים (ס"י פח סעי' טז).

(יב) הטעם שהחמירו בבשר בחלב יותר משאר האיסורים, שהרי לא מצינו שיהא אסור לאכול על השולחן שמונח עליו נבלות וטרפות, כתב הר"ן (חולין לב): משום שבשר בחלב כל אחד בפני עצמו מותר, ולא פורשים ממנו אנשים, לפיכך חששו חכמים שיבוא לאוכלם יחד. מה שאין כן בשאר איסורים שאנשים פורשים ממנו ונזהרים. כן כתבו להלכה: הש"ך (ס"י פח סעי' ב), ערוך השולחן (שם סעי' ב), כף החיים (שם סעי' ג).

כתב הש"ך (שם) בשם הרא"ש (בפירושו על נדרים מא סעי' ב ד"ה ואוכל): שהמודר הנאה מחבירו אוכל עמו על השולחן זה בשר וזה גבינה, משום שלא חוששים שמא יאכל ממנו, כיון שנדר לא להנאות ממנו מסתמא שונאים זה את זה, וזה יותר מ-ב' אכסנאים האוכלים על שולחן אחד זה בשר וזה גבינה.

וכתב על זה הש"ך (שם): שאף הרא"ש מודה שבשאר איסורים מותר, אלא שבנדרים כיון שאינו אסור מצד עצמו אלא מצד נדרו, חשוב ככבשר וחלב שכל אחד היתר בפני עצמו. [נמה שכתב הרשב"א בתשובה (ח"א סוסי" קעז) ופסק אותו מרן בשו"ע (או"ח ס"י"ט סעי' ג) שגוי הבא עם חמצו לבית ישראל אסור להעלותו עמו על שולחן. נראה משום חומרא דחמץ, כיון שחמץ אסור במשהו, וקשה שלא יתערב פרור אחד משל גוי לשל ישראל].

וכן כתבו: הפרי מגדים (שם משב"ז אות ב'), פתחי תשובה (שם סעי' ג), ערוך השולחן (שם סעי' ח) וכף החיים (שם סעי' יא-יב) כדברי הש"ך. לכן אם נדר שלא להנאות מחבירו, מותרים לאכול בשולחן אחד זה בשר וזה גבינה. אבל אם נדר לאסור מאכל מסויים

ה. נכון לנהוג שיהיו לו שני כלים של מלח (מלחיות) אחד לבשר ואחד לחלב, משום שלפעמים טובלים במלח בשר ונשאר שיורי מאכל במלח או שלוקחים מן המלח בידיים מלוכלכות מהבשר ולאחר מכן ישתמשו בו לחלב או להיפך, ונמצא אוכל בשר בחלב (יג). במה דברים אמורים: במלחיות פתוחות, אבל במלחיות סגורות (שיש נקבים בראשן) רשאים להשתמש בהן גם לבשר וגם לחלב. ויש מחמירים גם בזה לייחד אחת לבשר ואחת לחלב (יד).

ו. סוכר שמשתמשים בו להכנת נס קפה עם חלב ומכניסים בו כפית רטובה בנס קפה עם חלב לסוכר ונשאר בסוכר טיפות חלב, אסור להשתמש בסוכר הזה להכנת תה או קפה כדי לשתותו בסעודה בשרית (טו). ואם נוהרים להכניס לסוכר רק כפית נקיה כך שהסוכר נקי מטיפות חלב – מותר (טז). ואם מכין תה או קפה כדי לשתותו לאחר שסיים את הסעודה הבשרית, מותר להשתמש אף בסוכר שהכניס לתוכו כפית רטובה בנס קפה עם חלב ונשאר בו טיפות חלב גם כשהוא בתוך השש שעות לאכילת בשר (יז).

מקור הלכה

עליו, אסור לו להעלות אותו על השולחן שאוכל עליו, ואין דינו כשאר איסורים שמותר, משום שאינו אסור מצד עצמו אלא מצד נדרו.

(יג) הרמ"א בהג"ה (סי' פח סעי' ב), ערוך השולחן (שם סעי' יא), כנסת הגדולה (שם אות ח'), החיד"א בברכי יוסף (שיורי ברכה סי' פח אות ט'), כף החיים (שם סעי' קכט).

(יד) קיצור שולחן ערוך (פויפר ח"א סי' ט סעי' יא), שו"ת רבנות אפרים (ח"ה סי' תקיד), הובא בבית היהודי (ח"ט סי' לב סעי' ב). כן כתב הילקו"י (איסור והיתר ח"ג סי' פח סעי' כו).

(טו) על פי האמור לעיל בסעי' ה בדין המלח. וכן כתב הבדי השולחן (סוף סי' פח).

(טז) כן כתב הבית היהודי (ח"ט סי' לד סעי' כז).

(יז) על פי מה שכתבנו לקמן בפרק ג' סעי' ו סעי' יז עיי"ש. וכן כתב הילקו"י (איסור והיתר ח"ג סי' פט סעי' מב) לפי מה שיוצא מדברי שו"ת שבט הקהתי (ח"א סי' ריז).

ז. **סלט** שלוקח בכף או במזלג שאוכל בו סעודתו הברית, אין לאוכלו בסעודה חלבית, כיון שיש לחוש שנדבק בסלט בשר מהכף או מהמזלג. וכן הדין להיפך. אבל אם לוקח בכף או במזלג המיוחד לסלט בלבד מותר לאוכלו בין למאכל בשרי בין למאכל חלבי (יח).

מקור הלכה

(יח) על פי האמור לעיל בסעיף ה'-ו' בדין המלח והסוכר עיי"ש.

וכן מתבאר מה**ברכי יוסף** (שיורי ברכה יו"ד סי' פח סעי"ק יא-ג) ומה**זבחי צדק** (סי' פח סעי"ק כז-כט) וה**כף החיים** (סי' פח סעי"ק לא-לג).

וכן כתבו: **בדי השולחן** (סי' פט סעי' ד סעי"ק צט), **כשרות השולחן** (ח"א סי' ח סעי' כה), **ילקו"י** (איסור והיתר ח"ג סי' פט סעי' סד).

פרק ג'

שהייה בין בשר לחלב

[יו"ד סי' פט]

א. האוכל בשר אפילו של חיה ועוף לא יאכל אחריו מאכלי חלב עד שישהה שש שעות (א). והטעם לכך: מפני שהבשר מוציא שומן ומשאיר טעם בפה לזמן ארוך, וכן מפני שהבשר נשאר בין השיניים. לפיכך אם נשאר בשר בין שיניו אפילו שהה שש שעות צריך להסירו, וכן אם לעס בשר לתינוק אע"פ שלא בלע את הבשר צריך להמתין שש שעות (ב). אבל אם טעם בשר בלשונו בלי ללעוס ופלט מיד, אינו צריך להמתין. וכן אם הכניס חתיכת בשר לתוך פיו ותיכף הוציאו שלם, אינו צריך להמתין (ג).

מקור הלכה

(א) שנינו בחולין (קה.); אמר רב חסדא: אכל בשר אסור לאכול גבינה (מיד לאחר מכן), [אכל] גבינה מותר לאכול בשר (מיד לאחר מכן)...

אמר מר עוקבא: אני בדבר זה כחומץ בן יין לגבי אבי, דאילו אבי כאשר היה אוכל בשר היום לא היה אוכל גבינה עד למחר באותה שעה (דהיינו 24 שעות), ואילו אני באותה הסעודה הוא שאיני אוכל (גבינה), [אבל] לסעודה אחרת אני אוכל.

וכתב הרשב"א (שם) בשם רבינו חננאל: ולא מצינו מי שהתיר לאכול גבינה אחר בשר בפחות מעת לעת (24 שעות), אלא מר עוקבא שאכל בשר בסעודה אחת ובסעודה אחרת גבינה, ואמר על עצמו שבדבר זה הוא כחומץ בן יין, לכן אי אפשר להתיר בפחות מזה.

בשיעור הזמן שהמתין מר עוקבא בין סעודה לסעודה;

כתבו התוספות (שם ד"ה לסעודתא): אין הכוונה לסעודה שרגילין לעשות אחת שחרית ואחת ערבית, אלא אפילו לאלתר (מיד) אם סילק השולחן וברך [ברכה אחרונה] מותר (לאכול גבינה), משום שלא חילקו חכמים.

וכתב בהגהות מיימוני (מאכלות אסורות פ"ט אות ג') שזהו דעת ר"י, אבל רבינו תם אמר: שמה שאסר עד סעודה אחרת היינו כשלא קינח והדיח את פיו, אבל אם קינח והדיח אפילו באותה סעודה מותר. ע"כ. וכתב המרדכי (חולין סי' תרפז) שדעת ר"ת כדעת בעל הלכות גדולות. וכתב הראב"ה (סי' אלף קח) שכן נראה לו כדעת הלכות גדולות ור"ת.

ובזוהר הק' (משפטים ח"ב דף קכה.) כתוב: שהוא שיעור שעה אחת. [והובא בבית יוסף (או"ח סי' קעג סעי' ג), רמ"א בהג"ה (יו"ד סי' פט סעי' א), ש"ך (שם סעי' טז), ביאור הגר"א (שם סעי' ו)]

ואילו הרמב"ם (הלכות מאכלות אסורות פ"ט הכ"ח) כתב וז"ל: מי שאכל בשר בתחלה בין בשר בהמה בין בשר עוף לא יאכל אחריו חלב עד שיהיה ביניהן כדי שיעור סעודה אחרת, והוא כמו שש שעות, מפני הבשר של בין השינים שאינו סר בקינוח. עכ"ל. וכן כתב בעל העיטור (ח"ב דף יג.): והלכתא אסור לאכול גבינה לאחר בשר אפילו בקינוח עד ו' שעות, כשיעור ששעותה אדם מים מסעודה לסעודה. עכ"ד. וכתבו הר"ן (חולין לו:) והרשב"א (שם קה.): שכן דעת הרי"ף כדעת הרמב"ם. והוסיף הרשב"א שכן דעת רבינו חננאל. וכן פסק הרשב"א (תורת הבית הארוך ב"ג ש"ד פו:) והוסיף (שם פז:) שהוא הדין לאחר אכילת בשר עוף. וכן פירש הרא"ש (חולין פ"ח סי' ה) מסעודה לסעודה: דהיינו מזמן סעודת הבוקר עד זמן סעודת הערב, ופחות משיעור זה אין לאכול גבינה אחר בשר. עכ"ל. וכתב בנו הטור (יו"ד סי' פט סעי' א): ששיעור מזמן סעודת הבוקר עד סעודת הערב הוא שש שעות, והוא הדין לאחר אכילת בשר חיה ועוף.

לסיכום – שיעור זמן השהייה בין בשר לחלב;

לדעת הלכות גדולות ר"ת וראב"ה: מיד לאחר שקינח והדיח את פיו אפילו באותה סעודה. לדעת ר"י (כמובא בתוספות): מיד לאחר שסילק שולחנו ובירך ברכה אחרונה. לדעת הזוהר הק': שעה אחת. לדעת הרמב"ם העיטור (הרי"ף רבינו חננאל) הרשב"א הרא"ש הטור: שש שעות.

כתב הרשב"א (תורת הבית הארוך ב"ג ש"ד פו:) שמנהג אבותינו הוא לשהות שש שעות בין בשר לחלב. וכן כתב הרא"ש (חולין פ"ח סי' ה) שנהגו העולם שלא לאכול גבינה אחר בשר ואפילו אחר עוף ואין לשנות המנהג. וכתב הבית יוסף (או"ח סי' קעג סעי' ג): ונראה לי שזה שנהגו העולם שלא לאכול גבינה אחר בשר כלל לא מטעם גדר וסייג הוא שנהגו כן, אלא משום שסברו כדעת הרמב"ם.

וכן פסק מרן בשו"ע (סי' פט סעי' א) כדעת הרמב"ם וסיעתו ומנהג העולם - שצריך לשהות שש שעות.

ואילו הרמ"א בהג"ה (שם) כתב: שמעיקר הדין הלכה כדעת תוספות ור"ת וסיעתו - שמיד כשסילק את שולחנו ובירך ברכה אחרונה מותר על ידי קנוח והדחה, אלא שהמנהג כדעת הזוהר להמתין שעה, ונכון לעשות כהמדקדקים להמתין שש שעות כדעת הרמב"ם וסיעתו.

וכתבו **הש"ך** (שם סעי"ק ח) וה**ט"ז** (שם סעי"ק ב) בשם **הרש"ל** ביש"ש (חולין פ"ח סי' ט): שכל מי שיש בו רוח תורה ימתין שש שעות, וראוי למחות ולגעור בבני תורה שלא יקילו פחות משש שעות. בפרט **שבשערי דורא** (סי' עו) כתב שכך נהגו העולם כפסק **הרמב"ם**, שצריך להמתין שש שעות. והסכמת **האחרונים** שהם שש שעות רגילות (שכל שעה ששים דקות) ולא זמניות.

(ב) כן כתב בעל **העיטור** (ח"ב דף יג.): והלכתא אפילו שהה אם חושש ובשר בין השיניים צריך להוציאה. עכ"ד. והביאו **הרשב"א** (חולין קה.) וכתב עליו שנראין דבריו. וכן כתב **רבינו ירוחם** (נתיב טו' ח"ה קלו.): אפילו אחר סעודה אחרת צריך להסיר הבשר שבין השיניים, דלא הוי כמעוכל.

וכתב **כף החיים** (יו"ד סי' פט סעי"ק טו) בשם **הרש"ל** ביש"ש (חולין פ"ח סי' ט): מדברי בעל העיטור שכתב "אם חושש לבשר בין שיניו אפילו שהה צריך להוציאו", משמע שאם אינו חושש אין צריך לבדוק. לפי זה כתב כף החיים (שם): מי ששיניו פרודות או שבורות שמסתמא נכנס בהם בשר צריך להסירו.

הטעם שצריך לחכות שש שעות;

כתב **רש"י** (חולין קה. ד"ה אסור): משום שהבשר מוציא שומן והוא נדבק בפה ומשאיר טעם בפה (ולאחר שש שעות פג טעמו).

ואילו **הרמב"ם** (מאכלות אסורות פ"ט הכ"ח) כתב: משום שהבשר נשאר בין השיניים (ולאחר שש שעות אינו נחשב כבשר).

ויש הבדלים בין הטעמים לדינא – וכתבם **הטור** (יו"ד סי' פט סעי' א);

א. אם שהה כשיעור ועדיין יש בשר בין השיניים – לפי טעמו של **רש"י**: צריך להסירו. ובתוך הזמן אפילו אין בשר בין השיניים אסור, לפי שהבשר מוציא שומן ומושך טעם עד זמן ארוך. ואילו לפי טעמו של **הרמב"ם**: לאחר ששהה כשיעור מותר אפילו נשאר בשר בין השיניים.

ב. אם לא אכל את הבשר אלא שלעסו לתינוק – לפי טעמו של **רש"י**: אין צריך להמתין דכיון שלא אכלו אינו מוציא טעם. ואילו לפי טעמו של **הרמב"ם**: צריך להמתין. [וכן להיפך אם בלע את הבשר ולא לעסו – לדעת **רש"י**: צריך להמתין, ולדעת **הרמב"ם**: אין צריך להמתין.]

וכתב **הטור** (שם) שטוב לאחוז כחומרת שני הטעמים. וכן פסק מרן **בשו"ע** (שם סעי' א) וז"ל: אם יש בשר בין השיניים צריך להסירו, והלועס לתינוק צריך להמתין. עכ"ל.

(ג) **בן איש חי** (ש"ש שלח לך סעי' ט), **כף החיים** (סי' פט סעי"ק ד).

ב. האוכל מאכלי חלב מותר לו לאכול אחרי כן בשר מיד, אלא שבבשר בהמה וחיה נצרך ג' תנאים: (א) ירחץ ידיו במים. (ב) יקנח פיו בכל דבר חוץ מקמח תמרים וירקות, מפני שאינם מקנחים יפה. (ג) ידיח פיו במים או בין. ואילו בבשר עוף אינו צריך לא קינוח ולא הדחה, ולדעת הרמ"א - גם בבשר עוף צריך ג' תנאים כנוזר, וכן נהגו האשכנזים והספרדים (ד). ואם אוכל בכלי (דהיינו בכף או במזלג) ואינו נוגע במאכל החלבי אינו צריך לרחוץ ידיו, ומנהג הספרדים לרחוץ ידיו (ה).

מקור הלכה

(ד) בדין שהייה בין מאכלי חלב לבשר;

(א) שנינו בחולין (קד:); תנא אגרא חמוה דרבי אבא: עוף וגבינה נאכלין באפיקורן (רש"י: דרך הפקר שאינו נוהר בהן), הוא תני לה והוא אמר לה: בלא נטילת ידים ובלא קינוח הפה.

רב יצחק בריה דרב משרשיא איקלע לבי רב אשי, הביאו לו גבינה - אכל, הביאו לו בשר אכל, ולא רחץ ידיו; אמרו לו: והא תאני אגרא חמוה דרבי אבא: עוף וגבינה נאכלין באפיקורן, עוף וגבינה - כן, בשר וגבינה לא! אמר להם: הני מילי - בלילה, אבל ביום - הרי אני רואה.

תניא בית שמאי אומרים מקנח ובית הלל אומרים מדיח.

(קה.) ומסקנת הגמרא: שאין מחלוקת אלא בית שמאי אומרים מקנח והוא הדין למדיח, ובית הלל אומרים מדיח והוא הדין למקנח.

והלכתא: בכל דבר הוי קינוח, חוץ מקמח תמר וירק (לפי שהם נדבקים בחניכים ואין מקנחים יפה. (טור שו"ע יו"ד סי' פט סעי' ב)).

וכן כתב הרמב"ם (הלכות מאכלות אסורות פ"ט הל' כו-כז) וז"ל: מי שאכל גבינה או חלב תחלה מותר לאכול אחריו בשר מיד, וצריך שידיח ידיו ויקנח פיו בין הגבינה ובין הבשר, ובמה מקנח פיו? בפת או בפירות שלועסן ובלען או פולטן, ובכל מקנחין את הפה חוץ מתמרים או קמח או ירקות שאין אלו מקנחין יפה.

במה דברים אמורים? בבשר בהמה או חיה, אבל אם אכל בשר עוף אחר שאכל הגבינה או החלב אינו צריך לא קנוח הפה ולא נטילת ידים. עכ"ל.

אבל הר"ן (חולין לו. ד"ה עוף) כתב: הא דתני אגרא עוף וגבינה נאכלין באפיקורן, הוא הדין חיה וגבינה, והא דנקט אגרא עוף משום שמודה בזה רבי יוסי לרבי עקיבא, אבל כיון שקיימ"ל כרבי עקיבא שחיה ועוף אינם אסורים מן התורה, הוא הדין לחיה.

ותוספות (חולין קד: ד"ה עוף) **והרא"ש** (חולין פ"ח ס"י ה) כתבו: הא דנקט אגרא עוף ולא נקט חיה? משום שמצוי יותר, אבל הוא הדין חיה. וכן כתב **הרשב"א** (תורת הבית הקצר ב"ג ש"ד פו.): אכל גבינה תחלה אוכל אחריה עוף או חיה בלא קינוח הפה ובלא נטילת ידים. עכ"ל.

והנה גם **הרמב"ם** (מאכלות אסורות פ"ט ה"ד) פסק שחיה ועוף אינם אסורים מן התורה. ובכל זאת כתב (שם הכ"ז) שחיה דינה כבהמה שצריך קינוח והדחה? כתב **הר"ן** (שם): אפשר שטעמו לפי שבשר החיה דומה לבהמה. ע"כ. ועוד אפשר לומר שמפרש כמו שפירש **ר"ת** (תוס' חולין קד: ד"ה עוף): משום דעוף אין נדבק בידים ובשיניים ובחניכיים.

ופסק מרן **בשו"ע** (יו"ד ס"י פט סעי' ב) כדעת **הרמב"ם** – שבבשר בהמה וחיה צריך קינוח והדחה ורחיצת ידים, ואילו בבשר עוף אינו צריך קינוח והדחה ורחיצת ידים.

ומהרמ"א בהג"ה (שם סעי' ב-ג) משמע: שצריך קינוח והדחה גם לאכילת עוף אחר מאכלי חלב. וכן כתב בדעתו **היד יהודה** (בארוך סעי"ק א). וכן כתבו **החכמת אדם** (כלל מ סעי' יב) ו**הקיצור שו"ע** (ס"י מו סעי' יא) בסתם ללא חילוק בין עוף לבהמה, משמע שהבינו כך את הרמ"א. וכן כתב **הכנסת הגדולה** (הגהות הטור סעי"ק מב) שנוהגים לקנח ולהדחיק אף בין גבינה לעוף. וכן כתב **הבן איש חי** (שנה שניה שלח לך סעיף יד).

ובזוהר הקדוש (משפטים ח"ב דף קכה.) כתוב: שיש להמתין בין חלב לבשר שעה אחת. [והובא בבית יוסף (או"ח ס"י קעג סעי' א)]

(ב) כתב **רבינו ירוחם** (ח"ה נתיב טו קלו.): וכיון שרואה שאין שום דבר מהגבינה בידים מותר לאכול בלא נטילת ידים. והוא הדין בלילה אם יש לו נר יפה, כך פשוט. ע"כ. וכתב **המהרש"ל** ביש"ש (חולין פ"ח ס"י י) לפרש נר יפה - כעין אבוקה.

אבל **הטור** (ס"י פט סעי' ב) כתב בשם **רבינו פרץ**: שאפילו ביום יש לרחוץ את ידיו, משום שלפעמים הגבינה שמנה ונדבקות בלחלוחית הידים ולא שם לב לזה.

וכתב **הש"ך** (שם סעי"ק ט) שכן דעת האחרונים. וכתב **הלבוש** שכן נוהגים לעשות. וכן נראה דעת **החיד"א** בשיורי ברכה (סעי"ק טו) ו**הבן איש חי** (שי"ש שלח לך סעי' יד) שסתמו שצריך לרחוץ ידיו יפה, ולא חילקו בין היום ללילה.

ומדברי **החיד"א** (שם) שכתב שכן המנהג פשוט לרחוץ ידיו, משמע שכן נהגו הספרדים. ולכן אע"פ שמרן **בשו"ע** (ס"י פט סעי' ב) פסק: שאם יכול לעיין בידיו היטב שלא יהא שום דבר מהגבינה נדבק בהם לא צריך לרחצם. מ"מ כיון שנהגו הספרדים לרחוץ ידיהם תמיד, הרי שמנהגם היה קודם למרן השו"ע, וכבר כתב מרן בהקדמתו **לבית יוסף**: שאם נהגו איסור בדבר ימשיכו במנהגם אע"פ שהוא כתב ההיפך.

ג. אכל מאכלי חלב ורוצה לאכול בשר על אותו שולחן, צריך לבער מעל השולחן שיורי הפת שאכלו עם המאכלי חלב (ו).
 ואסור לאכול בשר על מפה שאכל בה מאכלי חלב וכן להיפך, לפי שאי אפשר שלא נשארו עליה טיפי בשר או חלב וידבקו זה בזה ויאכל (ז). **במה דברים אמורים:** כשהיו הבשר והמאכלי חלב על המפה, אבל אם מניח את הבשר או את המאכלי חלב בתוך צלחת כפי שנהוג כיום, אין איסור לאכול על אותה מפה (ח). ובמפה שעוונית או ניילון וכדומה, שעל ידי ניגוב היטב יוצא כל הלכלוך הדבוק, יש להקל לאכול על אותה מפה בשר אחרי מאכלי חלב וכן להיפך, אפילו אם המאכלים עצמם מונחים על המפה והוא שיהיו צוננים שאין חשש בליעה, ובלבד שינגב היטב את המפה מכל הלכלוך הנדבק (ט). והוא הדין בשולחן המצופה בפורמייקה שמותר ובלבד שינגב היטב את השולחן (י).

מקור הלכה

ואפשר שנהגו הספרדים בזה כדעת הרמב"ם (הלכות מאכלות אסורות פ"ט הל' כו) שכתב שצריך להדיח ידיו, ולא חילק בין היום ללילה כמו שחילק מרן בשו"ע. וכתב מרן בכסף משנה (שם) ובבית יוסף (או"ח סי' קעג ד"ה ומשי"כ ואחר הקינות): שהרמב"ם מפרש הדחה היינו הדחת ידיו, ואילו רש"י תוספות ורא"ש מפרשים הדחה היינו הדחת הפה. וסיים שהעולם נוהג כדברי כולם גם הדחת הפה וגם הדחת ידים. וכן פסקו הטור ומרן בשו"ע (יו"ד סי' פט סעי' ב) שצריך הדחת ידים במים, והדחת הפה במים או ביון, וקינוח הפה ע"י שילעוס פת או כל דבר שירצה מלבד קמח תמר וירק.

(ה) כן כתבו הפרי חדש (סעי"ק ט) ערוך השולחן (סעי' ח) והבאר היטב (סעי"ק ה): שמי שאוכל מאכלי חלב בכלי (דהיינו בכף או במזלג) ואינו נוגע במאכל החלבי, אינו צריך לרחוץ ידיו כדי לאכול בשר בין ביום בין בלילה.
 אבל החיד"א בשו"ע ברכה (סעי"ק טו) כתב: שהמנהג פשוט שאף אם אכל בכלי שצריך לרחוץ ידיו כדי לאכול בשר. עכ"ד. וכן כתבו להלכה הזבחי צדק (סעי"ק יז) והבן איש חי (ש"ש שלח לך סעי' יד) והילקו"י (איסור והיתר ח"ג סי' פט סעי' נח).

(ו) שנינו בירושלמי פסחים (פ"ו סוף ה"ה); א"ר יוסה: זה שאכל חובץ ורוצה לאכול קופר מבער פיסתה. פירוש: מי שאכל גבינה ורוצה לאכול בשר צריך לבער מעל השולחן שיורי פת שאכל עם הגבינה. [הובא בטור יו"ד סי' צא]

וכן פסקו להלכה הטור (יו"ד סי' צא) והשו"ע (יו"ד סי' פט סעי' ד).

ד. אסור לחתוך גבינה אפילו צוננת בסכין בשרי וכן להיפך, ואפילו הפת שאכלו עם גבינה אסור לחתוך בסכין בשרי וכן להיפך (יא). ואם חתך - הסכין צריך נעיצה בקרקע קשה עשר פעמים, וינעץ בכל פעם במקום אחר, או שינקוהו היטב ויערה עליו מים רותחים מכלי ראשון, או שיקנחנה היטב ע"י חומר ניקוי (יב).

מקור הלכה

(ז) כן כתב הרמב"ן בתשובות המיוחסות (סימן קע"ב): שאסור לאכול גבינה על מפה שאכלו בה בשר שאי אפשר שאין עליה כמה טיפי בשר. וכן כתב הרשב"א בשו"ת (ח"א סי' עו): שאסור לאכול גבינה על מפה שאכלו עליה בשר. וכן לאכול בשר על מפה שאכלו עליה גבינה. לפי שאין לך כל מפה ומפה שאין עליה כמה טיפי בשר שאכלו עליה... ועל כן אנו רגילין לשמור עצמנו מזה הרבה שומר נפשו ירחק מהם. עכ"ל. וכן פסק מרן בשו"ע (יו"ד סי' פט סעי' ד).

(ח) שו"ת הרדב"ז (ח"ב סי' תשכא) הובא בפתחי תשובה (סי' פט סעי' ח) ובשירי ברכה להחיד"א (שם סעי' לח). וכתב הרדב"ז שם: שאין חוששין שמא תפול מידו הגבינה על כלוכי הבשר אשר במפה או להיפך, משום שהוא חשש רחוק שאין לחוש לה כלל. וסיים: שכן נהגו, והנח להם לישראל שמנהגם תורה היא. עכ"ל. וכן הביאם להלכה הכף החיים (יו"ד סי' פט סעי' ז) והילקו"י (איסור והיתר ח"ג סי' פט סעי' סה).

והנה הב"ח (או"ח סוף סי' קעג) כתב: שאפילו אם אוכלים בתוך הקערה אסור להשתמש במפה אחת, משום שהקערה רותחת מהבשר ובלעה מהגבינה שדבוק במפה. ומשום כך כתב שצריך לזהר שיהא מפה מיוחדת לבשר ומפה מיוחדת לגבינה. עכ"ד. וכבר העיר על דבריו המגן אברהם (בהקדמה לסי' קעג) שהרי לא קיימ"ל כך להלכה ביו"ד בסוף סי' צב, שכתוב שם שאין בליעה הולכת מכלי אל כלי.

(ט) מטעמי השולחן (סי' פט סעי' טו), כשרות השולחן (ח"א סי' ח סעי'כו), הבית היהודי (ח"ט סי' ל סעי' ו), ילקו"י (איסור והיתר ח"ג סי' פט סעי' סו).

(י) הבית היהודי (ח"ט סי' ל סעי' יא) משום שלא גרע ממפת שעוונית או ניילון, ושכן כתב באנציקלופדיה לכשרות המזון (חלק מזון מן החי עמ' קפא סעי' ה). וכן כתב הילקו"י (שם סעי' ז).

(יא) כן כתבו הרמב"ן בתשובות המיוחסות (סי' קעב) והרשב"א בשו"ת (ח"א סי' עו): שאסור לחתוך גבינה אפילו צוננת בסכין שרגילין לחתוך בה בשר. ולא עוד אלא אפילו הפת שאוכלין עם הגבינה אסור לחתוך בסכין שחותכין בה בשר. לפי שרוב הסכינין שומנו של בשר קרוש על פניהם, וכשחותך בה את הפת הוא נדבק בפת. עכ"ל.

ה. גם האוכל גבינה קשה או גבינה צהובה יכול לאכול מיד לאחר מכן בשר (יג). ומנהג האשכנזים לשהות בין גבינה קשה או גבינה צהובה לבשר כמו בין בשר לחלב שש שעות אפילו בשר עוף (יד). ויש מהספרדים שנהגו לשהות שעה אחת, ויש שנהגו לשהות שלוש שעות, ויש שנהגו לשהות שש שעות, על כן כל אחד יעשה כפי מנהגו (טו).

מקור הלכה

וכן פסקו להלכה מרן השו"ע והרמ"א בהג"ה (יו"ד סי' פט סעי' ד).

ולפי הט"ז (סעי'ק ז) אם קינח הסכין מותר לחתוך לחם כדי לאוכלו בגבינה.

(יב) כן כתב הבית יוסף (יו"ד סוף סי' פט) בשם האורחות חיים (הלי איסורי מאכלות סי' סא), וכן מתבאר בשו"ע (יו"ד קכא סעי' ז). וכתב בספר דבר חריף (פ"ח סעי' ו) בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל והובא בבית היהודי (ח"ט סי' לד הערה 43): שכיון שהנעיצה צריכה שתהא בקרקע לא קשה מדאי ולא רכה, ואין אנו יודעים את השיעור, על כן יש לנקותו היטב ולאחר מכן יערב עליו מים רותחים מכלי ראשון, ואין צורך בנעיצה בקרקע. עכ"ד. וכתב בכשרות השלחן (ח"א סי' ח סעי' כז-ל) ע"פ כף החיים (סי' פט סעי'ק טט) שאם אי אפשר לו לנעוץ בקרקע יכול לנקותו ע"י חומר ניקוי במים קרים וחוזר לקדמותו.

(יג) משום שמרן בשו"ע (יו"ד סי' פט סעי' ב) לא חילק בין גבינה רכה לגבינה קשה. וכן העיד הגר"א מני זצ"ל הובא בבן איש חי (ש"ש שלח לך סעי' טו): שאין מנהגם בעיר הקודש ירושלים להמתין אחר גבינה כלום, בין חדשה בין ישנה. וכן פסק להלכה הגרי"ע יוסף זצ"ל בשו"ת יביע אומר (ח"ו חיו"ד סי' ז): שאף שהביא מרן בבית יוסף (או"ח סי' קעג) שיש מחמירים כדברי הזוהר הקדוש לשהות שעה אחת בין גבינה לבשר, מ"מ בשו"ע השמיט זאת משום שסובר שהעיקר להלכה שמותר לאכול בשר לאחר גבינה מיד. וכן הורה בשו"ת יחיה דעת (ח"ג סי' נח).

(יד) כן כתב הרמ"א בהג"ה (יו"ד סי' פט סעי' ב). וכן כתבו להלכה: הלבוש (שם) והחכמת אדם (כלל מ סעי' יג) והקיצור שולחן ערוך (סי' מו סעי' יא).

וכן כתבו אחרוני זמנינו האשכנזים: שו"ת שבט הלוי (ח"ב סי' לה), שו"ת תשובות והנהגות (ח"ב סי' שפח) בשם הגר"י וייס זצ"ל, קיצור שולחן ערוך (פויפר ח"א עמ' קלח-קלט) שכן דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל שנהגו להחמיר.

וגדר גבינה קשה - כתבו האחרונים [ש"ך (סי' פט סעי'ק טו), ט"ז (שם סעי'ק ד), פרי חדש (שם אות טז), כף החיים (שם סעי'ק מז)]: כאשר היא ישנה ששה חודשים. שכן נלמד מדברי האיסור והיתר (כלל מ דין ח') שכתב: גבינה חדשה שלא עברו עליה ששה חודשים.

ו. אפילו אם לא אכל את הבשר עצמו אלא רק את התבשיל של הבשר או של העוף, המנהג להמתין שש שעות כדי לאכול גבינה או תבשיל של גבינה, ואין לשנות ולפרוץ גדר (טז). אבל אם אין בשר בתבשיל, אלא רק נתבשל המאכל בכלי של בשר, מותר לאכול אחריו גבינה (יז).

מקור הלכה

ובספק אם היא גבינה קשה, דהיינו שאינו יודע אם נתיישנה כבר ששה חודשים – כתב הכף החיים (שם סעי'ק מח) שיש להקל ואין צריך להמתין. ואילו בשו"ת שבט הלוי (ח"ב סי' לה) ובשו"ת תשובות והנהגות (ח"ב סי' שפח) בשם הגר"י וייס זצ"ל כתבו שיש להחמיר ולהמתין שש שעות, משום שמצינו מהאחרונים שאפילו בפחות מששה חודשים נוטים להחמיר להמתין.

וכתב המעדני השולחן (סי' פט סעי'ק ל): שאפילו גבינה צהובה בזמנינו שנעשית קשה באופן מלאכותי בזמן קצר, דינה כגבינה קשה.

(טו) כן כתבו החיד"א בשו"ר ברכה (יו"ד סי' פט סעי'ק יג) והבן איש חי (ש"ש שלח לך סע' טו).

(טז) שנינו בחולין (קה:); אמצעיים רשות - אמר רב נחמן: לא שנו אלא בין תבשיל לתבשיל, אבל בין תבשיל לגבינה חובה.

כתבו התוספות (שם ד"ה לא שנו) רבינו שמואל מפרש: בין תבשיל לתבשיל - היינו שניהם של בשר או שניהם של גבינה, אבל בין תבשיל של בשר לגבינה שלפניו חובה. וגבינה שלאחריו לא אמר, משום שאפילו בנטילת ידים אסור לאכול עד סעודה אחרת. ואילו רבינו תם מפרש: בין תבשיל לתבשיל – היינו בין תבשיל של בשר לתבשיל של גבינה, שכיון שאין הבשר והגבינה בעין אלא טעם, לא החמירו שיהא חובה ליטול ידיו בינתיים אלא רשות. אבל בין תבשיל של בשר לגבינה, כיון שהגבינה בעין חובה.

ופסקו הטור ומרן השו"ע (סי' פט סע' ג) כפירוש רבינו תם, ולכן כתבו: שמותר לאכול תבשיל של גבינה אחרי תבשיל של בשר, והנטילת ידים ביניהם רשות. וכן מותר לאכול גבינה עצמה אחרי תבשיל של בשר, אלא שהנטילת ידים ביניהם חובה.

ואילו הרמ"א בהג"ה (שם) פסק כפירוש הרשב"ם משום המנהג, ולכן כתב: שאסור לאכול גבינה עצמה אחרי תבשיל של בשר, ואין לשנות ולפרוץ גדר.

ו**כתבו האחרונים**: שלא דוקא גבינה עצמה, אלא אפילו תבשיל של גבינה אחר תבשיל של בשר נהגו איסור אכילה. **ניד אברהם** שכן משמע מהדרכי משה (סעי' ו), **מהרש"ל** (יש"ש חולין פ"ח סי' ה), **רעק"א** (סעי' ג), **פרי תואר** (סעי' ח) [

וכן נהגו **הספרדים** שלא לאכול גבינה עצמה או תבשיל של גבינה אחר תבשיל של בשר או עוף, אלא אחר המתנת שש שעות. כן כתבו: **השולחן הגבוה** (שם סעי' יח), **החיד"א** בשו"ר ברכה (שם סעי' ל-לא), **הזבחי צדק** (אות לד'), **הבן איש חי** (ש"ש שלח לך סעי' ט), **הכף החיים** (סי' פט סעי' זף), **הילקו"י** (איסור והיתר ח"ג סי' פט סעי' לג).

ו**כתב החכמת אדם** (כלל מ' סעי' יג): שהמקיל בזה עובר משום "אל תטוש תורת אמך" (משלי א, ח / ו, כ).

[והנה אף מרן **בית יוסף** (או"ח סי' קעג סוף סעי' א) כתב בזה"ל: וכן נהגו העולם שלא לאכול גבינה אחר תבשיל של בשר כלל, ואין לפרוץ גדר. עכ"ל. לעומת זאת כתב מרן **בשו"ע** (יו"ד סי' פט סעי' ג) להתיר כני"ל, וצ"ע מה ראה מרן לחזור בו?

ו**החיד"א** בשו"ר ברכה (סי' פט סעי' ל) נראה שהתקשה כן ולכן כתב להסביר: שמרן בא לומר שמעיקר הדין מותר אלא שנהגו להחמיר. עדיין קשה, שהרי לא מוכח כן בלשונו של מרן בשו"ע, ונראה שחזר בו לגמרי ממה שכתב בבית יוסף, וצ"ע למה?]

(יז) כן כתבו **הרמ"א** בהג"ה (סי' פט סעי' ג) ו**הבית יוסף** (או"ח סי' קעג סוף סעי' א).

הקשה **הש"ך** (סי' פט סעי' יט) לכאורה מה החידוש, והלא יתבאר בסי' צה (פרק י' סעי' א) שמותר אפילו לאוכלו עם גבינה משום שהוא נ"ט בר נ"ט, אי"כ כל שכן שמותר לאכול לאחר מכן גבינה? ותירץ שמדובר כאן בקדירה בשרית שלא הודחה יפה ויש קצת ממשות של בשר, ולאוכלו עם גבינה אסור כמו שיתבאר שם, אבל לאכול לאחר מכן גבינה מותר. עכ"ד. וכן העלה להלכה **הב"ח** (או"ח ריש סי' קעג ויו"ד סוף סי' פט).

ו**כתב הפתחי תשובה** (שם סעי' ז) בשם **הבית לחם יהודה** (שם סעי' טו) שכתב על דברי הש"ך: שנראה שדיבר הש"ך דוקא באופן שאינו נותן טעם הממשות של הבשר בתבשיל, שאם כן הרי דינו כמו שומן שבקדירה שאין בתבשיל ששים כנגדו שאסור לאכול חלב לאחר מכן. עכ"ד. [עיי' **ערוך השולחן** (סי' פט סעי' יג) שהיקל אפילו כשאין ששים כנגדו]

יוצא מכאן: שאפילו בישראל מאכל פרווה בכלי של בשר שלא הודח יפה ויש בו קצת ממשות של בשר, כיון שאינו נותן טעם בתבשיל מאחר שיש בתבשיל ששים כנגדו, מותר לאחר מכן לאכול חלב. [עיי' **אליה רבה** (או"ח סי' קעג אות ד') שתירץ אחרת קושית הש"ך.]

לפי זה **סוכר** שמשמשים בו להכנת נס קפה עם חלב ומכניסים בו כפית רטובה בנס קפה עם חלב לסוכר ונשאר בסוכר טיפות חלב, אם רוצה להשתמש בו להכנת תה או קפה כדי לשתותו לאחר שסיים את הסעודה הבשרית, מותר גם כשהוא בתוך השש שעות לאכילת בשר. כיון שהטיפות חלב שבסוכר אינו נותן טעם בתה או קפה שמכין, מאחר שיש בהם ששים כנגדו. כן כתבנו לעיל בפרק ב' סעי' ו עיי"ש.

פרק ד'

דיני הכהל

[סי' צ]

א. הכהל (דידי הבהמה) אסור מדרבנן בבישול (משום שהחלב שבה הוא חלב שחוטה שאינה אסורה מהתורה) אפילו של קטנה שלא הניקה עדיין (א), אלא אם כן יקרע אותו כדין, והוא שיחתוך אותו לאורך ולרוחב פעם אחד ויטיח אותו בכותל, כדי להוציא מתוכו את החלב שבו (ב), שאז מותר לכתחילה לבשלו אפילו עם בשר אחר (ג). ואם יחתוך אותו לאורכו ולרוחבו כמה פעמים על פני כולו, אינו צריך להטיחו בכותל, ומועיל ועדיף יותר מטיחה בכותל (ד).

אבל **מנהג הספרדים** שלא לבשלו עם בשר אחר כלל, אלא לבשלו לבדו או עם ירקות ושאר דברים שאין בהם בשר. ומנהג האשכנזים לאסור בישולו אפילו לבדו (ה).

מקור הלכה

(א) שנינו בחולין (ק"ג): "לא תבשל גדי בחלב אמו" ולא בחלב שחוטה. פירש רש"י (שם): דאמו משמע הראויה להיות אָם ולא משנשחטה. וכן כתבו: **הרמב"ם** (מאכלות אסורות פ"ט הל' יב) **הטור והשו"ע** (יו"ד סי' צ סעי' א).

(ב) שנינו בחולין (ק"ט). משנה: הכהל קורעו ומוציא את חלבו. (ק"ט): גמרא; כיצד קורעו? אמר רב יהודה: קורעו שתי וערב וטחו בכותל. אמר ר' אלעזר לשמשו: קרע לי ואוכל, ולימד שלא מצריכים שתי וערב וטיחה בכותל. ומביאה הגמרא מעשה עם רב נחמן שלא הצריך קריעה בכלל.

ופסקו הפוסקים [הרי"ף (חולין לח.), הרמב"ם (מאכלות אסורות פ"ט הל' יב), הרא"ש (חולין פ"ח סי' כד)]: **כרב יהודה** צריך לכתחילה לקורעו שתי וערב וטחו בכותל. והובא להלכה בטור ובשו"ע (יו"ד סי' צ סעי' א).

(ג) כמבואר לקמן בסע"ק ו' עיי"ש.

(ד) כתב התרומת הדשן (סי' קפב): ונראה דקריעה שאנו עושין שחותכין כמה חתיכות שתי וערב - לאורך ורוחב על פני כולו, וחותכין אותו אח"כ לחתיכות קטנות ושופדין אותו בשפוד, עדיף טפי משתי וערב וטחו בכותל דנקט תלמודא [משום שהקריעה שתי וערב של הגמרא הוא פעם א' לאורכו ורוחבו, לכן צריך טיחה בכותל, ואילו כאן כל הגומות פתוחות (ביאור הגר"א סי' צ סעי' טו)], כי ע"י רוב החתיכות כל הגומות שהחלב כנוס בהן נפתחות ונחתכות, וכיון דשרי לחותכו בסכין בשר נראה דהוא הדין דשרי לאנוחי על לוח של בשר. עכ"ל.

והביאו הרמ"א להלכה בהג"ה (סי' צ סעי' ב): ומה שנהגו לקורעו ולחתכו כמה פעמים שתי וערב על פני כולה, עדיף ומהני יותר מטיחה בכותל.
וכן כתבו: **הבן איש חי** (ש"ש שלח לך סעי' א) **והכף החיים** (סי' צ סעי' ב).

(ה) כתב **רבינו פרץ** בהגהות לסמ"ק (סי' ריג אות יב) וז"ל: והנה נהגו העולם שלא לבשל הכחל עם הבשר כלל, אפילו ע"י קריעת שתי וערב וטוחה בכותל.
וצריך עיון על המנהג דלכאורה מותר הוא לכל הפירושים ע"י קריעה וטיחה? ומיהו כמדומה ששמעתי ממורי **רבי יחיאל** שיש לסמוך מנהג העולם לפירוש רש"י שפירש: דלקדרה שהזכיר התלמוד גבי כחל בקריעת שתי וערב וטוחה בכותל, היינו לקדרה בלא בשר (כדעת התרומה וסיעתו בשיטת רש"י), והלכך לפי זה לא מצינו שום היתר עם בשר בשום ענין. וגם היה אומר: מהאי טעמא נהגו שלא לבשלו בקדרה כלל אפילו בלא בשר, לפי שסופו לבשל בשר בקדרה והוי כמו כחל עם בשר. עכ"ל.

והובאו דבריו בטור ובבית יוסף (סי' צ סעי' ב).

ואילו **רבינו ירוחם** (נתיב טו ח"ה דף קכו אות יא) כתב: ולפי שראיתי בכמה מקומות נהגין בו איסור לבשלו עם בשר אפילו בקריעת שתי וערב וטיחה, וגם מן התלמידים טועים שסבורים שהוא אסור, מנהג בטעות הוא ואין להם על מה שיסמוכו, כי כל הפוסקים הסכימו שמותר לכתחלה לבשלו עם בשר בקדרה כיון שקרעו שתי וערב וטחו בכותל (כדעת התוספות וסיעתו בשיטת רש"י). ומכל מקום ראוי להחמיר ולבשלו לבדו לכתחלה וקורעו שתי וערב וטחו, ולצלי קריעה קצת. עכ"ל.

וכתב **הבית יוסף** (סי' צ סעי' א) לבאר דבריו: שמה שכתב תחילה, היינו על מה שסוברים שהוא אסור מן הדין, ומה שכתב בסוף הוא מטעם חומרא בעלמא, אע"פ שמן הדין מותר ראוי להחמיר בו.

והוסיף הבית יוסף (שם) שכן נראה דעת ה"ר"ן (חולין לט. סוף דיבור הראשון) במה שכתב בזה"ל: לדברי כולם כל שקרעו שתי וערב וטחו בכותל אפילו לבשלו לכתחלה מותר עם בשר, אלא אם כן היא גזרת האחרונים שמא לא יקרענו יפה יפה, כמו שגזרו בכבד כפי

דעת המפרשים עכ"ל. ונראה שכתב כן לפי שראה שהיו העולם נזהרים מלבשלו עם בשר כלל אפילו אחר קריעת שתי וערב וטיחה בכותל. עכ"ד.

וכתב הבית יוסף (שם סעי' ב): שמדברי הר"ן ורבינו ירוחם על מה שנוהגים שלא לבשלו עם בשר, משמע מדבריהם שבלא בשר לא היה שום אדם נוהג איסור בו.

וכן פסק מרן להלכה בשו"ע (סי' צ סעי' ב) כרבינו פרץ וכיוצא מדברי הר"ן ורבינו ירוחם וז"ל: נהגו שלא לבשלו עם בשר כלל, ולבשלו בלא בשר... מצריכין קריעה שתי וערב וטיחה בכותל, ולצלי קריעה שתי וערב.

וכתב הש"ך (שם סעי"ק ג): שבישול בפני עצמו היינו בלא בשר אחר, ופשוט שבישול במים וירקות ושאר דברים נחשב כבישול בפני עצמו.

וכן כתבו: הפרי מגדים (שפתי דעת שם סעי"ק ג), הפרי חדש (שם סעי"ק ג), החכמת אדם (כלל מא סעי' ד), הבן איש חי (שי"ש שלח לך סעי' ב), כף החיים (שם סעי"ק ה).

ואילו הרמ"א בהג"ה (שם) כתב כרבי יחיאל המובא בהגהות לסמ"ק לרבינו פרץ וז"ל: ולקדירה בלא בשר - נוהגין בו איסור לכתחילה. עכ"ל. וטעמו משום שחששו שבסוף יבואו לבשל עם בשר אחר בקדרה כנ"ל. וכן כתבו הש"ך (שם סעי"ק כא) והט"ז (שם סעי"ק ז) טעם זה ברמ"א.

וכתב הרמ"א בדרכי משה (שם אות ב'): שכתוב באיסור והיתר הארוך (כלל י"ח דין א'); ונהגו העולם אף בצלי לעשות קריעת שתי וערב ולטוחו בכותל (כמו שכתב הרשב"א בחולין קט: בשיטת רש"י). וכן כתב להלכה בהג"ה (שם): ולצלי נוהגין לכתחלה לקורעו שתי וערב וטיחה בכותל.

להמשך הספר יש לרכוש את הספר

בטלפון: 054-8444665